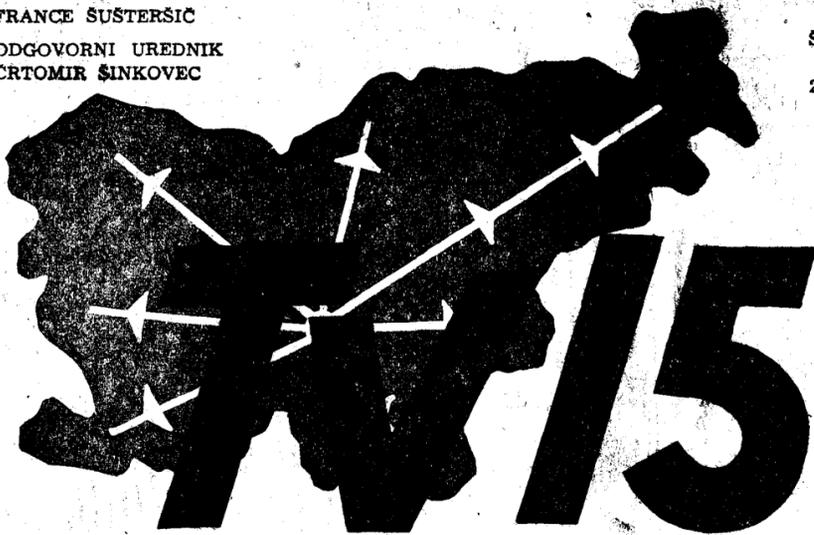

»TV 15«
namenjen
vsem
članom
ZZB

GLAVNI UREDNIK
FRANCE ŠUSTERSIČ
ODGOVORNI UREDNIK
ČRTOMIR ŠINKOVEC

Leto II
Štev. 5
28. I. 1964

STRAN 7

GLASILO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

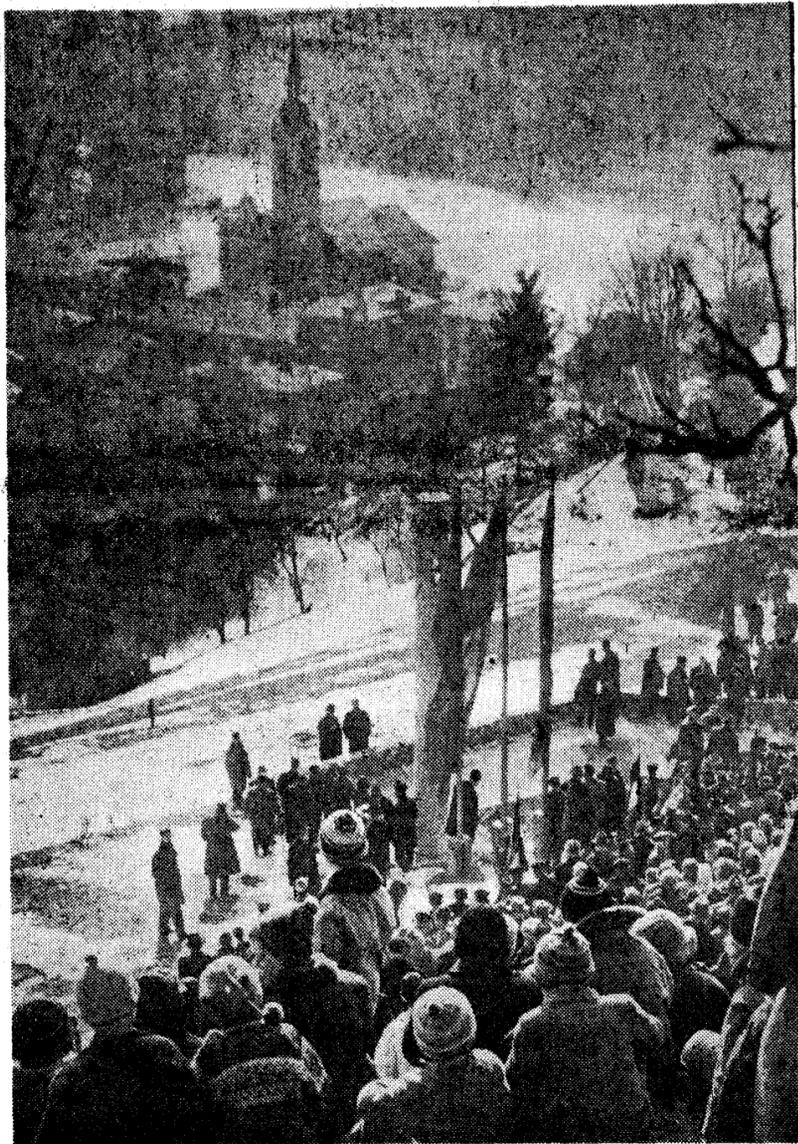
JUBILEJ Ivana Regenta

Ivan Regent, član CK ZKJ, zaslužni revolucionar, politik in publicist, je svojo osemdesetletnico in šestdesetletnico političnega in publicističnega dela proslavil v krogu svojih tovarišev iz revolucije, članov CK, med katerimi so bili tudi Edvard Kardelj, Miha Marinko, Franc Leskošek in mnogi drugi. Ob tej priložnosti je Miha Marinko prebral tudi pismo, ki ga je CK ZKS poslal Ivanu Regentu kot visoko priznanje za njegovo veliko delo. Jubilarju je poslal prisrčne čestitke tudi tovariš Tito. — Številnim čestitkam se pridružuje tudi predsedstvo ZZB NOV Slovenije, uredništvo in uprava »TV 15«.

Na hribčku, približno 250 m dav svetovni sloves, so si mnogi nad portičem kriških ribičev, gi poiskali zaslužek v Trstu, stoji ena najstarejših vasi v zakaj preproste kontovelske tržaški okolici — Kontovel. ribiče je čedalje bolj izpodri. Se nekako pred šestdesetimi valo moderno ribištvo, da so leti so se Kontovelci preživili bili prisiljeni se udinjati v trljali večinomoma z ribištvo. Z žaške tovarne in pristanišče razvojem tržaške industrije in kot delavci. pristanišča, ki je dobivalo te- (NADALJEVANJE NA 6. STRANI)

ZAVEST OČETOV NAJ PREIDE NA MLADI ROD

V Cerknem, mestecu pod Poreznom, so se v nedeljo, 26. januarja, zbrali številni tovariši iz let osvobodilnega boja, da bi skupno s Cerkljani proslavili 20. obletnico partijske šole pri pokrajinskem komiteju za Primorsko in Gorenjsko, ki je 27. januarja 1944 doživela nenaden in zahrbtn napad nemških pozverinjenih ljudi, v katerem je izgubilo življenje 47 gojencev te šole. Spominska svečanost je bila v dvorani tovarne ETA in pri spomeniku padlim tečajnikom na labinskem griču. Udeležili so se številni politični predstavniki, o dogodkih pred dvajsetimi leti pa je govoril dr. Aleš Bebler

Kakor je po končani vojni doraščal mladi rod, tako je rasla potreba, da ga družba vzgaja v takem duhu, v kakršnem so živeli predstavniki generacije pred njim. Te naloge se je lotila Zveza borcev NOV in jo ponekod bolj, drugje pa manj uspešno izvajala. Po svoji strani je pranašala tradicije NOB na mlade, toda bolj po strokovni vojaški plati tudi Zveza rezervnih oficirjev in podoficirjev.

Po združitvi ZB, ZVVI in ZROP je nastala potreba, da se delo pri prenašanju tradicij NOB na mlado pokolenje pomeni, pa tudi postane bolj smotno in učinkovito. Zato so pri predsedstvu ZZB ustanovili komisijo za razvijanje in prenašanje tradicij. Ta je 24. januarja organizirala prvi širši posvet. Po načrtu, ki so ga sprejeli, naj bi bila komisija nekakšno plenarno telo, ki naj bi povezovalo ter usklajevalo delo posameznih odborov, ki

(NADALJEVANJE NA 2. STRANI)

OB DVAJSETLETNICI POHODA XIV. DIVIZIJE NA ŠTAJERSKO

Juriš nad Šoštanjem se mu je najgloblje vtisnil v spomin

»Kateroga dogodka s pohoda XIV. divizije na Štajersko se najbolj spominjam, me vprašate,« je povzel komisar Bračičeve brigade Tone Turnher, ko sva se srečala po pripravah na akademijo »Živi zid«. »Mnogo je dogodkov, ki se jih spominjam. Pa vendar, juriš skozi obroč Nemcev pri vasi Ravne nad Šoštanjem se mi je zaradi svoje obupanosti najbolj vtisnil v spomin.«

— Kot je vsakomur znano, ste do Raven prispeli kmaļu po hudih bojih na Graški gori. Se še spominjate, kdaj?

— Ko smo zapustili Graško goro, ki je zaradi hudih bojev upravičeno dobila ime »gora jurišev«, smo se hoteli prebiti od vasi Plešivica proti Belim vodam. Zgodaj zjutraj, 22. februarja 1944, smo pod vasjo Ravne zopet naleteli na Nemce. Dobro maskirani vodi nemških poljskih telefonov so nas opozorili, da nas čaka spopad.

(NADALJEVANJE NA 3. STR.)

OBČANOVA BELEŽNICA

Občan si. Z vsemi dolžnostmi in pravicami. Človek, ki se sleherni dan, tako ali drugače srečuje s najrazličnejšimi problemi. Takimi, ki zadevajo neposredno tebe, samo tebe, pa tudi s takimi, ki se jih kot občan, kot član komunalne skupnosti (in tudi širše) nikakor ne moreš ogniti ali pa nezainteresirano skomigniti z rameni, odmahniti z roko, tleskniti s sredincem ob palec in reči:

— Kaj na vse to meni mar? Saj...
Vsakdanje življenje je pestro. Prečkano z nešteti iniačicami, ki presnavljajo vsakdanost. Našo se posebej, ker je v neprestanem vrtincu »za in proti«, ker se peha nenehno po strmi poti. Poti, ki pelje na bolje, na še boljše. (Tistemu »bolje« smo bili in smo priče že vrsto let nazaj!)

Problemi se urejajo. Z utemeljenostjo in utemeljitvami. Vsakodnevno. Pri tako sestavljenem in zamotanem stroju napredka, je kajpada vsak njegov del zelo pomemben. »Skripanje« je občutiti takoj, ko nekaj odpove... Ne le če smanjka luči ali železnih vagonov, premoga ali jaje, solate ali televizorjev. Tudi če odpove nekaj, kar s svojo nalivnostjo prizadene, ali celo morebiti žali...

Kaj naj bi bilo to pravzaprav, boste vprašali.
Odgovor je v naslovu. Vsaj skušal sem ga dati. Posamezni primeri pa naj očitajo ali razobličijo to, reči. (Če se komu ne zde pravilne, naj kar pove!)

Razprave in ugibanja, analiziranja o nekaterih novih ukrepih v našem gospodarstvu, ki naj bi bili uveljavljeni v začetku novega leta (nekateri spremembe smo že doživeli) z namenom, da se bolj pospesijo napore za večjo delovno storilnost, večanje proizvodnje in tako tudi večanje življenjske ravni, ki naj ima za posledico tudi večje osebne dohodke, so se večinoma pokazale za utemeljene. Utemeljene namreč s

UTEMELJENOSTI Z »UTEMELJITVIJO«

tega stališča, da ne more biti neki delovni kolektiv prikrajšan že zavoljo tega, ker delajo občani v tem kolektivu določene gospodarske panoge, ki je družbeno potrebna in koristna, a zaradi določenih »zato, ker...« ne more dosežati tistega, kar dosega v nekem drugem kolektivu. Z drugimi besedami povedano, ne more nekdo živeti slabše že zaradi tega, ker mu je ime Pepe, ne pa Francelj...

Zlasti smo po novem letu doživeli nekatere podražitve izdelkov. Če je že prišlo do podražitev, so bile bolj ali manj utemeljene. Toda s posameznimi »utemeljitvami« zakaj so se podražile, pa se malo rečeno

ne moremo strinjati... Zde se kar žaljive...
V nekem časniku sem prebral uradno »utemeljitev«, ko je bilo govora o podražitvi cen v avtobusnem prometu:

»... Predvideno povznanje cen za prevoze v avtobusi v javnem in cestnem prometu za 17 do 20 odstotkov nlikakor ne bo bistveno prizadelo državljanov, saj so bile cene prevozov z avtobusi že doslej ne-utemeljeno nižje, kot na drugih javnih prevoznih sredstvih...«

(Rad bi vedel, kdo meni, da je dvajsetodstotno povečanje »nebistveno«? Je morda »bistveno« le stoostotno povečanje?)
»Hitrokuhalne lonce »Ekonom« celjska »Zmajlička« ne bo več proizvajala. Vsaj ne v takih količinah, ker so predragi in se jim to ne izplača...«

(»Utemeljitev« je v toliko umeteljena, ker je proizvodnja nerentabilna zaradi sedanjih cen. Toda niti besedice o tem, ali se morebiti proizvodnih stroškov ne bi dalo znižati?)

»Povečanje cen temu, onemu. Z najrazličnejšimi »utemeljitvami« o tem, »da se je treba prilagoditi cenam v tujini...« »da je treba zasledovati rentabilnost račun...« in tako dalje, so dostikrat vse prej kot »utemeljene«! Nasprotno, zde se zelo nalivne in za državljana, našega povprečno razgledanega državljana tudi nesprijetljive...«

Ni moč mimo dejstva, da so naši občani, proizvajalci v našem komunalnem in gospodarskem sistemu ter organi samoupravljanja že položili prve izpite iz ekonomike in razgledanosti ter sposobnosti razsoje, tako da jih take sorte »utemeljitve«, če že ne razburijo, vsaj žalijo in slednjic vzbujajo pogosto povsem utemeljen smeh...
IZTOK AUSEC

KAJUHOV VEČER

Pri Delavskem prosvetnem društvu Svoboda v Sošanju so izvolili poseben odbor, ki pripravljata bogat spored za spominsko proslavo ob bližajoči se 20. obletnici smrti Karla Destovnika-Kajuha. Za izvedbo kulturnega programa bi odbor za proslavo rad pridobil tudi nekatere člane celjskega gledališča.

KULTURNI PRAZNIK V KRANJU

V preteklem tednu je bila v Kranju tiskovna konferenca, ki jo je sklical pripravljajni odbor za prireditve slovenskega kulturnega praznika v Kranju. Zanimal je vsekakor vrednost polvalca, saj je v Kranju zadnja leta svojega življenja delal in ustvarjal naš največji pesnik France Prešeren.

Letos naj bi v Kranju prvikrat praznovali ta kulturni praznik. Postane naj vsakoletna, tradicionalna prireditev s širokim in pestrim programom. To je želja kulturne javnosti v Kranju, občinske skupščine ter vseh ljubiteljev umetnosti besede. Praznovanje bo potekalo pod pokroviteljstvom občinske skupščine Kranj, sveta Svoboda, kulturnih društev in klubov kulturnih delavcev v Kranju. Praznovanje bo 7. in 8. februarja v Kranju. Odprta bo likovna razstava akademskega slikarja Milana Ba-

tiste, kjer bo razstavljen skoraj trideset grafik s tematiko Prešerenovih pesmi. V dnevi praznovanja bo izšla tudi pesniška zbirka Bojana Piska. Na Prešerenovem grobu se bodo udeleženci praznovanja poklonili spomniku velikega pesnika. V Prešerenovem gledališču bo svečana prireditev z nastopom nekaterih slovenskih pesnikov. Povabljeni bo tudi srednješolska in vaješka mladina, kar bo zanj poseben doživetje. V teh dneh bo tudi otvoritev Prešerenovega muzeja. V dvorani občinske skupščine se bodo srečali slovenski pesniki, ki jih je povabil pripravljajni odbor. Pogovorili se bodo o problematiki in razvoju slovenskega pesništva. Prav tako bo sprejem pri predsedniku občinske skupščine, kjer bo slovesna podelitev Prešerenovega nagrada. Na čast ugodnim gostom, nagradencem, pesnikom in ostalim kulturnim delavcem pripravljajo vokalni in solistični koncert.

Letošnji skopni poskus praznovanja "kukurnega tedna" v Kranju naj bi postal vsakoletna prireditev.

ČLANI ZB "TONETA TOMŠIČA" SO SE POGOVORILI

Pred nekaj dnevi so se v občini Ljubljana-Center zbrali na svoji letni konferenci člani Zdrženja borcev "Toneta Tomšiča". Konferenca so se udeležili v lepem številu. Med bogatim gradivom, strmenjem v poročilu predsednika ZB Toneta Tratnika, je bila vsekakor zanimiva

V TV 15 št. 4 od 21. I. 1964 je bil objavljen članek na drugi strani pod naslovom »Nekdanjim borcem Kozjanskega odreda«, da naj le-ti pošljejo naslove tov. Niku Radiju iz Sevnice, da bodo sestavili pripravljajni odbor proslavljanja 20. obletnice ustanovitve Kozjanskega odreda.

Predsedstvo Zdrženja borcev NOV občine Sevnica prekljuje ta članek, ker tov. Niko Radi nima nikakega pooblastila za organizacijo te proslave.

Organizacija priprav za proslavljanje 20-letnice ustanovitve Kozjanskega odreda je v teku in bodo borec in aktivisti Kozjanskega pravčasno obveščeni.

Predsednik ZB NOV občine Sevnica: Rudi Mejak

ustgotovitev, da je stanovanjska zadeva še vedno ostala najtežje in skoraj nerešljivo vprašanje. Kljub težavam je bilo v preteklih letih opaziti pri reševanju stanovanjskega vprašanja precejšen napredek. Vzrok, da stanovanjsko vprašanje še ne bo v bližnji prihodosti dokončno rešeno, je nenehno priseljevanje novih borcev na območje občine.

Za rešitev stanovanjskega vprašanja je bilo od leta 1960 v občini Ljubljana-Center zbranih 106 milijonov dinarjev za stanovanja članov ZB. V letu 1963 pa kupljenih 31 stanovanj. V letu 1963 je bilo v ta namen zbra-

nih 136 milijonov dinarjev in bo kupljenih nadaljnjih 38 stanovanj. Namenjena so predvsem hitrim članom ZB, ki so že upokojeni, invalidni in vsem članom ZB, ki so zaposleni v takšnih podjetjih ali ustanovah, ki nimajo lastnega stanovanjskega fonda. Posebna komisija združenja borcev je obiskala vsa podjetja in ustanove, kjer so zaposleni borec brez stanovanj in dobila zagotovila, da bodo pri nakupu stanovanj dodelili leta predvsem bivšim borcem.

Zavest očetov

Nadaljevanje s 1. strani

bodo poročneje ohranjavali, usmerjali in razvijali vse delo okoli prenašanja in razvijanja tradicij NOB.

Komisija naj bi preko ustreznega odbora vplivala in delala v šolstvu, kjer naj bi postalo sodelovanje med šolami in ZB stalno ter sistematično. Literarni nastopi književnikov, ki pišejo o NOB, naj bi postali del šolskega programa. V prenašanju in razvijanju tradicij naj bi sodelovale Zveza mladine Slovenije, Zveza prijateljev mladine, taborniki, Zveza Svoboda in prosvetnih društev, delavske in ljudske univerze, filmska podjetja, pa tudi ZB preko svojih organov in voljenih teles.

Nekdo naj bi usklajeval in imel evidenco tudi nad poimenovanjem posameznih šol, delovnih organizacij, tovarn, ulic, ladij itd. po udeležencih revolucije. Nadalje naj bi tudi imeli natančno evidenco vseh proslav. Nekateri, ki so potrebni, pa se zanje nihče ne zmeni, največkrat zato, ker prireditelji nimajo sredstev, bi tudi spodbujali, odborom pa konkretno pomagali z nasveti.

Posebno mesto v razvijanju in širjenju tradicij NOB pa zavzema take množične akcije kot pionirski pohod »Kurarčeva pota«, razni športni dnevi, »Kurarčev festival« itd. Delo komisije naj bi tudi zajemalo evidenco del s tematiko NOB s področja likovne umetnosti, glasbe ter literature v širšem pomenu besede.

»Tvoj duh bo z nami, Stane, vsepovsod«

To so besede učencev osnovne šole Smartno pri Litiji, ki so z dvignjenimi pestmi obljubili, da bodo vredni nasledniki vseh, ki so se bojevali za svobodo.

Decembrska nedelja je bila za Smarčane velik praznik. V okviru proslavljanja občinskega praznika so v kraju odprli novo šolsko poslopje. Na slovesnost so prišli tudi zastopniki okrajne skupščine Ljubljana in občinske skupščine Litija. Šola je dobila ime po narodnem heroju Francetu Rozmanu-Stanetu, ki je vodil 24. decembra 1941 znani spopad na Tisju. Prav v spomin na ta dogodek praznuje občina Litija svoj praznik.

O liku Franca Rozmana-Staneta so prosvetni delavci govorili učencem še preden so odprli šolo, ko so posvetili občinskemu prazniku dve uri pouka. Učenci so poslušali z velikim zanimanjem.

Ob proslavi, ko so odprli šolo, pa so lik Franceta Rozmana spoznali tudi vaščani. Učenci so jim v kulturnem delu programa pripovedovali o njem. V prostorni dvorani je med pripovedovanjem vladalo svečano vzdušje. Oči vseh so bile uprte v drobne glavice, ki so s ponosom govorile o človeku, po katerem je dobila njihova šola ime. Ob recitaciji pesmi Vide Brestove, ki jo je napisala ob komandantovi

smrti, so se mnogim orosile oči. Nato je godba zaigrala žalostinko, praproji so se naginili v pozdrav, predsednik občinske skupščine Litija pa je odkril doprni kip Franceta Rozmana-Staneta. Učenci so položili h kipu lovorov venec.

Bromasti kip nesmrtnega komandanta v šolski avli bo učence nenehno spodbujal, da se bodo pridno učili. Tako bodo nadaljevali njegovo delo in delo vseh tistih, ki so v revoluciji padli. Tudi Smarčanom bo dan, ko so odprli šolo, ostal še dolgo v spominu. Kadarkoli bodo zagledali prelepo, moder- no šolsko poslopje, se bodo spomnili njega, hrabrega sinu naše domovine. Boris Žužek

Načrti za letos na Pohorju

Na redni letni konferenci krajevnih organizacij ZB NOV Lovrenc na Pohorju so si zadali za letošnje leto obsežen delovni načrt. Razpravljali so tudi o delu v preteklem letu, zabeležili uspehe in pomanjkljivosti.

Letos bo preteklo 20 let, odkar sta ta kraj osvobodili Sercejeva in Tomšičeva brigada. Potem je imel Lovrenc svojo republiko, šolo in oblast. Dva meseca je užival svobodo... Zato je treba letos jubilej kar se da dostojno praznovati, saj je ta zgodovinska obletnica za ta kotiček Pohorja iz partizanskih časov najbolj pomembna. Člani so se zedinili, da bodo ob tej priložnosti na kraju, kjer je bila partizanska bolnišnica »Košuta«, postavili spomenik z maketo bolnišnice. Ob cesti Lovrenc na Pohorju—Pesek pa bi postavili kazipot k bolnišnici. Upajo, da bodo s pomočjo družbe to nalogo lahko uspešno ter dostojno izvedli.

Prav prijetno partizansko in tovariško vzdušje bo, če se bodo tedaj, ko bo praznoval Lovrenc svoj krajevni praznik, to je 23. avgusta letos, na tem zgodovinskem kraju srečali preživeli borci in aktivisti.

V načrtu, ki ga je sprejelo članstvo, pa so tudi predlagali, da bi se tedaj spomnili naših zaslužnih dobrotnikov, tako imenovanih višinskih kmetov. Ti so s svojo dragoceno pomočjo pripeljali velik delež v naši revoluciji, posebno na tem področju. V ta namen naj bi ustanovili posebno patroljo krajevnih organizacij ZB, ki bi obiskala domače, znane iz NOB, in jim v znak priznanja poklonila spominske knjige.

Načrt zahteva združitve vseh sil, da bo delo vseh organizacij v prihodnje čimbolj enotno, da bo delo na prelepem Pohorju, polnem naravnih lepot in znamenitosti iz NOB, čimbolj uspešno. Franc Pačnik

DOBRA POBUDA

Kar precej rok, še več pa prstov na njih bi morali imeti, če bi hoteli sešteti številne časopise, ki jih danes izdajajo delovni kolektivi. Nedvomno so taka glasila potrebna zato, da so člani kolektivov oziroma delovnih organizacij kar najbolj spoznani z vsem, kar se dogaja v njihovih kolektivih. Z drugo besedo: taka glasila so lahko zelo pomembna vez med člani kolektiva.

Ne bi se spuščali v vsebino teh glasil, vendar velja omeniti, da v mnogih kolektivih od časa do časa zasledimo tudi razna poročila, novice in razprave, nanašajoče se na člane družbe združenih borcev. Nedvomno: prav je to, saj tudi to sodi v taka glasila. Vseka-

Kor pa je vredna pobuda, ki so jo nekatera taka glasila pokazala, da objavljajo tudi spominske prispevke članov ZB. Dobro pobudo pa je pokazal »Videmski celulozar«, glasilo delovnega kolektiva Tovarne celuloze in papirja »Djuro Salaj« iz Videm-Krškega, kjer v zadnji številki zasledimo tudi tole novico:

»Za najboljše zgodbe iz partizanskih let, ki bodo prispele do 20. aprila 1964, bo uredniški odbor dodelil tri posebne od časa do časa zasledimo tudi razna poročila, novice in razprave, nanašajoče se na člane družbe združenih borcev. Nedvomno: prav je to, saj tudi to sodi v taka glasila. Vseka-

Ob tabornem ognju

Nedavno sem se pogovarjal z mnogimi mladinci in mladinkami, prosvetnimi delavci in drugimi. Govorili smo predvsem o potrebi prikazovanja dogajanja med našo revolucijo našim ljudem. Tako smo se zelo pogosto dotaknili tudi radijske oddaje RTV Ljubljana »Se pomnite, tovariši!«, saj je znano, da ima skoraj vsaka slovenska družina doma radijski sprejemnik. Vsi, ki sem z njimi prišel v stik, so bili soglasni v mnenju, da je to najbolj poslušana oddaja pri nas...

»V našem bloku stanuje 17 družin in vsaka ima sprejemnik,« je dejal major JLA Stanković. »Ob desetih, ko se začne oddaja »Se pomnite, tovariši!«, utihne v vseh stanovanjskih glasba, ki so jo ljudje dotlej poslušali. Sliši se samo napovedovalčev glas, ki pripoveduje zgodbe iz NOB.«

Neki šolski upravitelj mi je pripovedoval zgodbo o stari ženi, ki ne zamudi nobene oddaje »Se pomnite, tovariši!«. Ker je verna, gre raje k jutranji maši, sampo da je ob desetih, ko se začne oddaja »Se pomnite, tovariši!«, že doma...

Nekateri prosvetni delavci, ki imajo na razpolago magnetofone, so posamezne oddaje posneli na trak in jih uporabljajo pri moralni vzgoji ter pri pouku zgodovine.

Da mimogrede omenim tudi svojega desetletnega sina, ki vsako nedeljo vstane pred deseto uro samo zato, da gre poslušat oddajo »Se pomnite, tovariši!«.

V pogovoru z ljudmi sem tudi ugotovil, kakaj to oddajo ljudje tako radi poslušajo. Vzroke bi lahko razdelili na dva dela.

Prvič: v oddaji »Se pomnite, tovariši!« pripovedujejo svoje osebne doživljanje neposredni udeleženci revolucije ter v ožjem pomenu besede konkretne akcije ali boja. To je samo po sebi zanimivo za poslušalce. Iz stoletnih izkušenj v pripovedništvu je znano, da ljudi najbolj privlačijo preprosti prikazi posameznih dogodkov ali razdobj. Le taki prikazi so po daljši časovni razdalji ostali v kulturni dediščini narodov in jih časi ne preživijo. V pripovedovanju preprostih ljudi brez formalne šolske izobrazbe, ki pa imajo bogato osebno življenje in za seboj vse polno doživetij, ni nevarnosti, da bi se to pripovedovanje sprevrglo v izumetničeno besedičenje.

Drugi vzrok, da je ta oddaja tako priljubljena, pa so v tem, da naši ljudje še vedno živo pomnijo velike čase, bodisi da so jih sami doživeli ali preživeli, bodisi da so jim o tem pripovedovali najbližji svojci. Spomin na najslavnejše in tudi najtežje razdobje slovenske zgodovine ne more zamreti v dvajsetih letih. Mladina, ki vojne ni doživela, pa išče v udeležencih NOB svoje vzore, pozitivne junake, ki so se s svojimi dejanji dvignili iz množice in se uveljavili v vse-ljudskem revolucionarnem boju. C. B.

Po končani konferenci voditeljev trinajstih arabskih držav, ki je bila v Kairu, so predstavniki te konference oz. arabske lige seznanili generalni sekretariat OZN s sklepi, sprejetimi na tej konferenci, med njimi tudi s sklepi konference, ki jih je zavzela glede problema Jordanski voda in palestinskega vprašanja v celoti.

Mehiški in latinskoameriški krogi so ugodno sprejeli vest, da je predsednik Johnson povabil predsednika Mehike Lopeza Mateosa, naj meseca februarja obišče ZDA. Oba predsednika se bosta sestala v Kaliforniji.

Čeprav indijski premier Nehru še ni popolnoma ozdravel, se mu je zdravje v zadnjih dneh dokaj popoprilo. Vendar pa v bližnji prihodnosti še ne bo mogel prevzeti vseh dolžnosti v vladi — zato pa mnogo govore, da bo Nehru nekoliko spremenil vlado.

Ameriški predsednik Johnson je v odgovoru, ki ga je dal na novoletno poslanico Hruščova, med drugim dejal, da se strinja s pretežno večino pisma in da upa, da »lahko gradimo na teh stičnih točkah, namesto da bi samo poudarjali naša dobro znana nesoglasja.«

Spor glede Panamskega prekopa še vedno ni rešen, saj je v zadnjih dneh obstal na mrtvi točki, zaradi česar smatrajo, da se zna kriza znova razplamteti. Panama namreč čedalje odločneje zahteva revizijo sporazuma med ZDA in Panamo glede prekopa. Na drugi strani pa v ZDA precej razpravljajo o tem, da bi v eni izmed šestih držav Srednje Amerike zgradili nov prekop.

Poljski listi so ob 75-letnici rojstva Juliana Leszcynskega-Lenskega, zadnjega generalnega sekretarja CK KP Poljske, preden jo je razpustila Kominternna, objavil več priložnostnih prispevkov. Lenski je kominterna objavil več priložnostnih prispevkov. Lenski je Kominterna objavil več priložnostnih prispevkov. Lenski je Kominterna objavil več priložnostnih prispevkov. Lenski je Kominterna objavil več priložnostnih prispevkov.

Čedalje več podatkov, ki prihajajo iz Južnoafriške republike, dokazuje, da tamkaj zapirajo številne ugledne politične osebnosti, ki se odločno upirajo rasni politiki Verwoerdove vlade. Slišati je, da je v ječah Južnoafriške republike nad 5000 političnih zapornikov.

V Tanganjiki je prišlo do upora — toda uprl se je samo del vojske, ki ni bil zadovoljen z angleškimi oficirji in ker je želel imeti večje dohodke. Vlada je poklicala na pomoč britanske čete, da bodo razorožile uporne enote.

Pretekli teden so člani Zveze partizanov Tržaškega ozemlja na skupščini sklenili, da se Zveza razpusti, hkrati pa so pozvali vse člane, naj se vključijo v vsedrjavno zvezo italijanskih partizanov — ANPI.

Po petmesečni prekinitvi se je pretekli teden nadaljevala v Zenevi razorožitvena konferenca, ki jo je v imenu U Tanta podpravljal podsekretar svetovne organizacije za razorožitve, jugoslovanski predstavnik Protić. Posebni poslanci pa sta poslala konferenci tudi Johnson in Hruščov.

Dogodki tedna

Kitajski časopis Zen Min Zi Bao je znova ostro napadel vodstvo Sovjetske zveze: ko so komentirali zadnje izjave kitajskega predsednika Ču En Laja na potovanju po Afriki in v Albaniji, so obtožili sovjetsko vodstvo za kolaboracijo z ameriškim imperializmom, katerega cilj je »sovjetsko-ameriška dominacija na svetu«.

Hansa Krügerja, ministra za begunce v Zahodni Nemčiji, so suspendirali oziroma — kot so uradno povedali — »do nadaljnjega ne bo izvrševal svoje dolžnosti.« Zahodnonemški kancler Erhard je namreč naročil, naj podrobneje proučijo vse obtožbe, po katerih je Hans Krüger med zadnjo vojno deloval v nacističnem naglem sodišču v zasedeni Poljski. Dokumente o zločinskem delovanju Hansa Krügerja so namreč pred dnevi objavili najprej v Poljski, takoj zatem pa še v Demokratični republiki Nemčiji. Kakor je navada pri nacističnih sodelavcih, tako je tudi Krüger zanikal pristnost objavljenih dokumentov...

Izraelska ministrica za zunanje zadeve Golda Meir je v zvezi s sporom med arabskimi državami in Izraelom glede razdelitve voda reke Jordan izjavila, da so pogajanja edina pot za rešitev spora.

Jugoslovanska vlada gleda na napoved Francije, da bo le-ta priznala LR Kitajsko, pozitivno — je med drugim poudaril predstavnik državnega sekretariata za zunanje zadeve na tiskovni konferenci v Beogradu. Pri tem je tudi opozoril, da je SFRJ priznala Kitajsko takoj po njeni razglasitvi leta 1949, in da ne glede na Kitajsko sovražno politiko do Jugoslavije in negativne vidike kitajske zunanje politike podpira Jugoslavija prav tako danes kakor prej potrebnosti, da se mednarodno prizna Kitajsko in njeno vlado kot edinega zakonitega predstavnika kitajskega naroda.

Sovjetska vlada je izrazila zaskrbljenost, ker je Italija odobrila nemškemu Bundeswehru, da preizkuša svoje raketno orožje v Italiji, na Sardiniji.

Vodstvo KP Italije je na svoji zadnji seji, ki jo je vodil generalni sekretar KPI Palmiro Togliatti, izrazilo zadovoljstvo s pozitivnimi rezultati, ki sta jih dosegli delegaciji KPI in ZKJ v Beogradu.

Sovjetska zveza ne bo obnovila trgovskega sporazuma z Zahodno Nemčijo, pač pa bodo po mnenju SZ opravljali trgovsko izmenjavo med obema državama le po prejšnjih blagovnih seznamih.

Po odhodu kubanskega predsednika Fidela Castra iz Moskve so objavili skupno uradno sporočilo o obisku, v katerem je potrjena enakost gledišč obeh delegacij v vseh vprašanjih, o katerih so govorili med obiskom. V sporočilu je tudi rečeno, da je Kuba pripravljena storiti vse potrebno, da bi ZDA in Kuba navezali dobre sosedske odnose na podlagi načel miro-ljubne koeksistence držav z različnimi družbenimi sistemi.

V Frankfurtu še vedno sodijo skupini zločincev, ki je počenjala med zadnjo vojno grozodejstva v nacističnem taborišču Oswiecim. Zanimivo pa je, da so poljske oblasti ugotovile, da je zagovornik teh vojnih zločincev tudi — vojni zločinec. Herman Solting, ki jih zagovarja, je bil med vojno član nacističnega »Sondergerichta«, sodeloval pa je tudi pri delu posebnega sodišča v Biłogoczku. Poljske oblasti imajo o zločinskem delovanju tega advokata avtentične podatke, nadaljnje podatke o njem pa zbira tudi predstavnik zahodnonemške zveze žrtve fašizma Karl Sauer.

Indijski premier Nehru je zaradi nestrpnosti med hindujski in muslimani, v katerih je bilo ubitih okoli 1000 ljudi, večinoma ženski in otrok, pozval indijsko ljudstvo, naj ohrani prijateljsko s svojimi rojaki, ne glede na njihovo veroizpoved.

Dvajset let socialistične Jugoslavije je naslov razstave fotografij, ki so jo odprli v Pragi v tamkajšnji narodni knjižnici. Ob odprtju razstave je direktor praške knjižnice omenil, da bo letos še več podobnih češkoslovaško-jugoslovanskih manifestacij.

V okviru mednarodnih poizkusov, pri katerih sodelujejo ZDA, SZ in Velika Britanija, so iz kalifornijskega letalskega oporišča izstrelili ameriški nov zemeljski satelit »Echo 2«, ki ga bodo lahko videli milijoni ljudi po svetu.

Prihodnje zasedanje Generalne skupščine OZN naj bi se začelo šele sredi meseca novembra, dokler ne bi bile končane ameriške predseniške volitve ter tako ne bi nekateri problemi (sprejem Kitajske v OZN in drugo) vplivali na zadnjo fazo ameriške predvolilne akcije — zatiranje predstavnikov zahodnoevropskih in latinskoameriških držav.

Britanski premier Home je odgovoril na novoletno poslanico Hruščova in na koncu poudaril: »Glavna skrb vseh državnikov v atomski dobi je preprečiti vojno...«

V Vzhodni Keniji so se uprli kenijski strelci. Britanske enote, ki jih je poklicala na pomoč kenijska vlada, so napravile red in preprečile kenijskim strelcem, da bi se polastili orožja.

Zaradi predvidene agrarne reforme v Braziliji, ki je predsednik Goulart sklenil nacionalizirati nad 50 milijonov ha veleposesniške zemlje, so se temu upirali reakcionarni desničarji ter sami veleposesniki. Toda Goulart si je zagotovil, da bodo vsi trije rodovi brazilske vojske jamčili za zagotovitev agrarne reforme.

Partizansko gledališče

1 na osvobojenem ozemlju

Sredi študija na srednji igralski šoli na ljubljanskem konservatoriju (kjer sem deloval po liniji OF z Alenko Svetelovo in s Kerinom, ki so ga ustrelili med prvimi talci v Gramozni jami), z dvema letnikoma v žepu sem odšel v partizane. Vojna ni dopuščala študentom, da bi v miru dokončali svoj študij. Poleg sodelovanja v OF na šteti, sem bil še obveščevalec VOS na terenu Bežigrad-Siška (kjer sem bil povezan z obema Nedogoma) — za študij mi ni preostajalo mnogo časa. Čakale so me akcije.

Ob kapitulaciji Italije pa me nič več ni moglo zadržati, da ne bi odšel v partizane. V Trebnjem

Sekretarka SKOJ Cankarjeve brigade Zdenka Hladnik in člana brigadne kulturniške skupine Ema Starčeva in Mile Klopčič v Mirni peči

sem si oblekel uniformo skupno z bratoma Sumakoma. Dodeli so me k vodu za zvezo v Cankarjevi brigadi. To je bilo obdobje sproščenosti po kapitulaciji Italije. Mitingovali smo na veliko in proslavljali. Veselje je brž minilo, ko so Nemci okreplili svojo dejavnost in nas pričeli napadati.

Prosil sem Džemsa (Iva Majnika) naj me do- delijo nekam, kjer bom lahko bolje uporabil svoje sposobnosti. Igralske skupine brigada ni imela, zato so me priključili k tehniki, z nalogo, da ob priložnosti spreminimo osebe tehnike v igralsko družino in da uprizorimo kakšne sked in miting. Tu sem šele prav zaživel. Prišel sem pisati tudi svoje prve tekste in pesmi, k čemur me je spodbudila bližina Toneta Seliškarija, ki nas je prišel večkrat obiskat iz divizije, in Kljusovega Jože, ki je prihajal iz bataljona po papir in je oddajal v tehnični uredniku brigadnega lista »Borca« Črtu Seliškarije svoje rokopise.

Prišla je jesenska nemška ofenziva in za mitinge je bilo vedno manj priložnosti. Nemci so pričeli s silovitimi napadi, šlo je zares... Stevilo ranjenecov se je iz dneva v dan večalo in sredi novembra sem bil tudi sam ranjen. Bilo je v Čatežu, in potem so me nosili štirinajst dni na nosilih. Med nosači, ki so me nosili, se spominjam tudi svojega nekdanjega gimnazijskega sošolca Branka Kadunca in Cvete Zemljčiče, ki je bila v štabu Cankarjeve brigade. Pred Ilovo goro so nas (bilo nas je čez sto dvajset ranjenecov) odložili v zasilni bolnišnici v Suhu krajini, sicer bi bili pretežko breme za brigade, ki so morale odbijati precej močnejšega nasprotnika.

Spominjam se, kako so stali ob neki gozdni poti tovariši, in se poslavljali od dolge kolone ranjenecov. Med njimi je bila tudi igralka Ema Starčeva, ki mi je stisnila skrivaj pod vzglavje košček sira, s katerim sem si kasneje tešil strahoten glad...

V začetku leta 1944 sem se vrnil (nekaj časa sem prebil v bataljonu pokretnih ranjenecov) v brigado in še nekaj časa šantal ob palici. Spet sem se srečal s svojimi stariimi dobrimi tovariši iz tehnike Črtom Seliškarijem, Džurcom Smičbergarjem, Tonetom Veseljakom, Mirčem Kragljem, Pavletom Simencem, s štabnikom Džemsom in Frenkom. Spet smo tiskali na ciklostilni koži, spet smo prirejali mitinge, recitali, igrali, strazili in se prebijali skozi hajke in zasede.

(OB 20. OBLETNICI USTANOVITVE PARTIZANSKE UMETNISKE USTANOVE)
PIŠE: DUŠAN MEVLJA

Dalj časa smo se mudili na Gorjancih, brigada je namreč obkoljevala Novo mesto (komandant je bil takrat Dragan, gorjanski domačin) in tehnika je bila v Dolžu. Tja mi je kurir lepega dne prinesel depešo, da se moram zgledati v Črnomlju in da me kliče partizansko gledališče, ki ga je ustanovil IO OF 14. januarja 1944 in ga imenoval Slovensko narodno gledališče za osvobojeno in od oddelkov partizanske vojske kontrolirano ozemlje.

Tisto noč, preden sem zapustil brigado, so se tovariši še poslednjič pošalili z menoj. Sredi noči sem se nenadoma zbudil. Imel sem občutek, da se bom zdaj zdaj zadušil. Na prsih mi je ležal velik zaboj, poln municije. Odložil sem ga čisto tiho brez razburjenja in se potajil, kakor da sem zaspal in da se ni nič zgodilo. Strela, robate in oglate so včasih partizanske šale, a kdor jih ne razume, ta ne bo razumel nič, kar je v zvezi s partizani.

Sposodil sem si konja, se poslovil od brigadnih tovarišev in se v zimi podal čez Gorjance v Belo krajino — v obljubljeni dežel, kakor smo jo takrat imenovali.

V Črnomlju sem prišel nekega sončnega, bleščečega jutra. V njem je vladalo razgibano življenje. Prvega sem srečal Jožeta Galeta, v novi uniformi, z zlatimi našivi na rokavih. Pozdravila sva se, nato pa je postal kaj hitro uraden: takoj naj pridem tja in tja, da bom uredil vse formalnosti, odrski tečaj za mlade talente iz brigade pričrjena takoj s programom.

Tako sem pričel življenje v Črnomlju in se precej časa nisem mogel navaditi na mirnodobno vzdušje, ki je vladalo v njem...

V obdobju od italijanske kapitulacije do osvoboditve je bilo partizansko gledališče v prestolnici nastajajoče slovenske republike, v Črnomlju žarišče vsega kulturno-prosvetnega in umetniškega ustvarjanja. Okoli njega so se zgnili partizanski igralci, pevci, režiserji, plesalci, književniki, glasbeniki, likovni umetniki. Ves čas je bil njegov ravnatelj in umetniški vodja Filip Kumbatovič-Kalan.

Jedro partizanskega gledališča je bila igralska dramska družina, ki je bila sestavljena iz poklicnih dramskih igralcev Jožeta Tirana, Lojzeta Potokarja, Eme Starčeve, Franceta Presetnika, Jožeta Galeta, Vladoše Simičeve, Staneta Česnika in igralca iz Sentjakobskega gledališča Milana Košaka.

Odrski tečaj v Črnomlju, ki so ga obiskovali borci iz brigad in terenski delavci je obogatil družino z mladimi igralci Nacetom Simončičem, Dušanom Mevljo, Dragico Ahačičevo, Ivanko Mežanovo, Majdo Doboviškovo in Vido Levstikovo.

Enak tečaj v Semicu je ustvaril kader za Frontni teater, ki ga je vodil Zvonimir Sintič. Polde Dežman in Aleksander Valič sta izšla iz tega tečaja. Na njem so odkrili tudi karekterno komični talent Toneta Veseljaka, ki pa je ob vrnitvi s tečaja v brigado padel po nesrečnem naključju. Proti koncu leta 1944 je prišel v partizansko gledališče Franjo Kumer iz Stajerske. Iz brigade je prišel tudi Drago Makuc.

Za razvoj partizanskega gledališča sta pomembni dve obdobji. Prvo zajema predvsem politične manifestacije, mitinge, velike proslave, spominske dneve naših velikih mož, prireditve ob svobodnih volitvah na osvobojenem ozemlju, ustanovitve in organizacijo dveh velikih odrskih tečajev v Črnomlju in Semicu. Predavatelji na teh tečajih (kolikor se spominjam, morda mi bo kdo izpadel iz spomina) so bili poleg igralcev še Josip Vidmar, Boris Kidrič, Matej Bor, Filip Kumbatovič, Boris Zihel, Boris Kraigher, Ante Novak, Mile Klopčič, Milan Košak, Ciril Cvetko in Stefan Suhli.

Prvo obdobje priča o ozki povezanosti partizanskih umetnikov z idejo in programom Osvobodilne fronte. Z velikimi množičnimi prireditvami, na katerih so nastopali politični delavci, gledališki igralci, pevci, plesalci, pevski in govorni zbori (včasih čez dvesto nastopajočih na enem samem večeru!) je partizansko gledališče doseglo časten naslov resničnega ljudskega gledališča.

(Nadaljevanje)

Rešil sem se po materini zaslugi...

Bilo je jeseni 1944, pred prvimi volitvami v narodno-osvobodilne odbore. V majhni hribovski vasi Avsa pod Matajurjem smo imeli v gostilni pri Suštarju predvolumno zborovanje. Volivci so se že odpravljali domov, ko je vsa zadihana prihitela mladinska kurirka Minka z obvestilom, da se bližajo Nemci. Aktivisti in ilegali kakor tudi nekaj bolj izpostavljenih domačinov smo jo pobrisali skozi majhen gozdček za vasjo v bunker, ki smo ga imeli pod Polico pod skalnatim previsom. Skozi opek prehod bunkerja smo potem opazovali Nemce in belogardiste, kako so iskali aktiviste in kurirje. To se je zategnilo od jutra do opoldanskih ur. Stikali so tudi blizu nas po grmovju in gozdu.

Ko smo dobili iz bližnjega naselja Perati od mladinke Minke znak, da je zrak čist, nam je v želodcih že močno krutilo. Splezali smo iz bunkerja po lestvi na plano, a ne vsi... Prikupna, a nekoliko debelushna aktivistka, ki je bila tudi z nami, se je v ozkem rovu zataknila. Morali smo jo za roke vleči ven. Ko se je postavila na noge, je rekla:

»Kako težko je priti na svet!«

Seveda smo se ji smejali, ona pa nas je nekaj časa začudeno gledala, nakar se je začela z nami vred smejati.

Dobre volje, da je vse srečno mimo nas, smo se poslovili in šli vsak po svojih opravkih. Kmetje na polje, aktivisti pa izvrševati vsak svojo nalogo. Spotoma sem v

Peratih obiskal še starše, da bi preganl pajka, ki mi je predel po žledocu. Doma so me bili veseli in mati je kmalu postavila na mizo toplega mleka in platenj lepo dišeče rumene polente.

Nisem se dal v usta prvega grizljaja, ko je pred hišo divje zalajala naša psička Vidra. Ta nikoli ni obljajala partizanov, samo sovražnike... Ni mi preostalo drugega, kot da sem smuknil v gornjo kamrico. Že so stopili v hišo belogardisti s svojim oficirjem Cotičem. Začeli so spraševati mater, kje se klatijo banditi, to je partizani.

Mater je skrbelo zame, toda premagala se je in ostala mir-

Dore Klemenčič: Iz ciklusa črna duša, linorez, 1944

na. Pogostila je belogardiste s kosilom, ki ga je pripravila zame in jim pripovedovala, da partizanov že dolgo ni bilo čutiiti v vasi. Prisluskoval sem temu pogovoru iz kamrice z nabito pištolo v rokah.

Materina prijaznost in navidezna uslužnost je belogardiste nekako prepričala, da so nalezli na svojo somišljenico.

Zato so, ne da bi preiskali hišo, odšli iz vasi.

Naša hiša stoji na koncu vasi. Kakor hitro so umaknili mitraljez izza hiše, sem skočil skozi okno in se umaknil v gozd, sicer lačen, toda živ in zdrav. Vsekakor po zaslugi moje mame in čuječnosti psičke Vidre.

JUST PERAT

Pozdrav tovarišem

Z mozem sva oba z veseljem sprejela vest, da bo naš časopis TV-15 od novega leta dalje tednik. Naročimo za celo leto vam bom nakazala v najkrajšem času.

Časopis je res prijeten in nam, starim aktivistom, borem in invalidom v veselje, kratek čas in uteho. Imam pa prošnjo! Ali se ne bi dalo preko vašega časopisa poslijati pozdrave, oziroma iskati stare znance iz časov NOB? Tako bi tudi jaz nekaj rada. Letos bo preteklo 20 let, kar smo se na Gradniku pri Črnomlju zbrali skoevski tečaj. Mnogi od teh tovarišev so kasneje, ko so tečaj že končali in se vrnil na svoja mesta, žrtvovali svoja mlada življenja na oltar svobode.

Ob novem letu 1964 od srca vsočim, želim obilo zdravja, sreče in uspehov v nadaljnjem delu vsem nekdanjim skoevcem, ki sem z njimi posejala 10. višji skoevski tečaj na Gradniku pri Črnomlju od avgusta do novembra 1944. Sporočam jim, da sem še vedno živa in še malo zdrava. Posebno pozdravljam tovarišice Mico iz Sentjerneja, Anico iz Metlike, tovarišico Nedo iz Severnoprimskega odreda, Vladoško iz Severnoprimskega okrožja, Mirana Kalčiča iz Novega mesta ter Milana Rjavca iz Mokronoga.

Mogoče bi se ob dvajseti obletnici naše vojske, če bi se sploh še poznali.

Tovariški pozdrav!

Vida Srca-Breda, iz Srednjeprimorskega OK SKOJ
Naslov: Vida Klatter, Levstikova 3, Semedela — Koper.

Pismo starega minerca

Članek, ki ste ga objavili v TV-15 dne 14. januarja o preboju 14. divizije čez železnico in cesto med Zagrebom in Karlovcem, me je zelo razveselil. Le ob koncu članka se čudim njegovemu avtorju, ki je vse minerce pripisal 13. brigadi »Mirka Bračiča«.

Dejansko smo bili v brigadi Toneta Tomšiča in sicer v I. bataljonu, I. četi. Četni komandir je bil tovariš Franc Pokar, ki zdaj živi v Mariboru. On je bil tudi v zasedi, ki je ščitila minerce, ko so minirali ceste. Tudi jaz osebno sem preboj pre-

Pisma uredništvu

živel kot izučen minerec. Z mojim pomočnikom, ki je imel partizansko ime Rajko, sva dobila nalogo minirati železnico na levi strani pohoda, to je proti Zagrebu. Z enim vodim, ki naju je štiti, sva uspela hitro priti do železnice in hitro nastavit mine. Ne morem pa trditi, kdo je miniral železnico na desni strani, to je proti Karlovcu. Kot se dobro spominjam, je bil ta preboj čez železnico v noči med 11. in 12. januarjem 1944. Mislim, da se ga dobro spominjajo tudi tovariši, ki so bili tedaj ranjeni. To so Tone Klobučar, Janez Dobovičnik, ki zdaj živi v Ljubljani, Franč Znidarski iz Starega trga ter drugi.

FRANC LENART

Spoznala sem ga na sliki

V vašem listu »TV-15« sem videla fotografijo tovariša Ivana iz Rusije in brala o njegovem sodelovanju v NOB. Ko se je Ruska četa priključila Gradnikovski brigadi, so nas tri slovenske partizane poslali vanjo. Jaz sem postala bolničarka, komisar Vinko Tome, kurir pa Slavko. Prav dobro smo se razumeli z njimi. Mnogo so nam pripovedovali o svojih doživljajih, preden so prišli k nam. Edino tega so si želeli, da bi se vrnil v svojo Rusijo.

Nestetokrat smo si obljubili, da si bomo dopisovali, če dočakamo svobodo. Do zdaj pa nisem imela priložnosti, da bi od kogarkoli zvedela o njihovi usodi. Zato sem se zelo razveselila, ko sem videla Ivanovo sliko, saj sem ga dobro poznala. Vzklilknila sem: »Kaj ni to Ivan Ruski?«

Zato vas lepo prosim, da mi pošljete njegov naslov.

Karolina Fajt, Renče

JURIŠ NAD ŠOŠTANJEM

Nadaljevanje s 1. strani

— Premraženi in izčrpani iz bojev na Graški gori ste se zopet postavili sovražniku po robu?

— Seveda, saj nam drugega ni preostalo. Naš položaj je bil takrat zelo beden. Sovražnik nas je bil odrezal, medtem ko se je štirim bataljonom posrečilo prebiti s Paškega Kozjaka na Pohorje. 450 borcev 14. divizije, prezebljen, ob skromnih zalogah municije, nas je stalo precej odločitvijo: smrt ali preboj. Takoj v začetku smo bili poslali eno četo Tomšičeve brigade v zaščitnico. Zaman. Vrnili se je samo en mož.

— Zatorej ste se takoj odločili za preboj nemških vrst?

— Pravzaprav so prvi napadli Nemci. V nekaj trenutkih so nas stisnili v kotlinico, nekoliko večjo grapo. Vražje dobro so držali položaje na bližnjih vzpetinah, tako da se nekaj trenutkov niti ganiti nisemo mogli in je vsakdo z življenjem plačal poskus, da bi stekel proti izhodu kotlinice. Po nekaj korakih ga je pokosil mitraljezec iz bunkerja na vrhu. Sredi najhujšega bojnega meteža sem zaslišal glas Viktorja Avblja-Rudija: »Za meno, fantje!«

— Kako vam je uspel preboj iz usodne grape?

— Prva sta planila tovariša Vasja in Rudi. Njune bombe

so neusmiljeno treskale ob stene in v line bunkerja, ki nam je zapiral pot iz grape. Trdovratni mitraljezec je končno območnik. Se v istem trenutku smo planili tudi ostali.

— Koliko časa je trajal vaš protinapad in preboj skozi obroč?

— Dogodki naslednjih minut so se odvijali kot na filmskem traku. Sledili so najbolj dramatični trenutki, kar sem jih doživel ob pohodu na Stajersko. Težko jih je popisati. Vsakdo izmed nas je bil prav gotovo kdaj pres okusil diha smrti in tega takrat pravzaprav ni občutil, ker mu je bila edina misel: rešiti se. Toda med vsemi trenutki, ko je mo-

je življenje viselo na nitki, mi je tek blaznosti po rebri, na redko poraščeni z jelšami, ostal v spomintu kot najbolj pošasten tek za življenje. In tu so bili še ranjenci, ki jih je bilo treba rešiti. V tistem kaosu človeških postav, ki dirjajo naprej in samo naprej, ko je bilo komaj toliko časa, da smo sproti polnili puške, je vsakdo reševal vsaj dvoje življenj. Mnogi lake ranjeni borci so zbrali toliko moči, da so opotekaje tekli in marsikateri, ki se ni mogel pravočasno pritažiti, je zastokal in omahnil. Ne vem natančno, koliko časa je minilo, da smo se izvlekli iz dolnice smrti. Za marsikaterega je bila usodna, tistim pa, ki so jo preživeli, se jim je izhod iz nje-

nega objema zdel kot dobršen del preteklosti.

— Kako daleč od bojišča ste uredili svoje vrste?

— Na cesto pod kotlino, kamor nam Nemci niso sledili, so drug za drugim prihajali oddelki borcev. Očem se je nudil žalosten prizor: skoraj vsaka skupnica je nosila ranjenca, ki jim ga je uspelo rešiti. Pa vendar, vsem je v obeh plapolaj ognji, ki je govoril: zopet smo vstali od mrtvih. Šele celo uro zatem, ko smo se uredili, ko smo ugotovili, kdo je padel in koliko nas je ostalo živih, smo krenili naprej. Nekaj časa sem hodil ob konju, ki je nosil komisarja Frana Slajpaha-Akija. Imel je prestreljen trebuh in se je celo nasmehnil, ko je fotoreporter divizije nameril nanj svoj objektiv...

— Leta 1944 je bil pustni torek ravno na dan vašega juriša

pod Ravnami. Igra usode, kajne?

— Kljub žrtvam smo dobro uro po jurišu zapeli iz sproščenihih grl. Nekateri so iz svojih bisag privlekli krofe, ki so jim jih dale s seboj kmečke marmice...

— Ste po vojni obiskali kraj, kjer ste doživeli svoj najhujši juriš?

— Da, še danes težko verjamem, da se nam je posrečilo izvleči iz tiste kotline. Nekega jesenskega dne, bilo je pred leti, sem z nekaj tovariši premeril reber, ki je poplala toliko krvi. Se takrat, več kot deset let po vojni, se mi je reber zdela kot moreča prikazen.

Z. C.

Ali veš...

...DA SO MED ZADNJO SVETOVNO VOJNO FRANCOŠKA LETALA BOMBARDIRALA BRITANSKO TRDNJAVO V GIBRALTARJU?

Gibraltar je znano britansko vojaško oporišče na severni strani tako imenovanih Gibraltarskih vrat — trinajst kilometrov široke morske ozime med Evropo in Afriko. Leži na 4,5 km dolgem in 0,4 do 1,2 km širokem polotoku, na katerem se dviga 424 metrov visoka Gibraltarska stena. Mesto Gibraltar pa ima približno 25.000 prebivalcev.

Britanci so v letih pred drugo svetovno vojno Gibraltar še bolj utrдили in so med drugim izkopal trinajst kilometrov podzemeljskih galerij, med vojno pa so zgradili še letališče. V Gibraltarju je imela svoje oporišče tudi britanska eskadrilja »H«, ki je operirala na Atlantskem oceanu in v Sredozemskem morju. Posebno važno vlogo so Gibraltarju namenili glede oskrbovanja še bolj izpostavljenega britanskega oporišča na Malti.

Gibraltar je med zadnjo vojno doživel več napadov iz zraka, a tudi z morja. Zanimivo je, da so ga napadla celo francoska letala, čeprav se sicer francoske sile niso udeleževale bojnih akcij proti zahodnim zaveznikom. To se je zgodilo 7. julija 1940 v znak maščevanja za britanski napad na francosko vojno mornarico v luki Mers al Kebir.

Z morske strani pa so Gibraltar napadli italijanski pomorski diverzanti, ki so jih v bližino luke prepeljali s podmornico »Scire«, nato pa so 21. septembra 1941 na halnih torpedih prodrli v luko in potopili tri ladje z nosilnostjo 28.337 BRT. Leto dni kasneje so italijanski diverzanti še enkrat vdrli v luko in poškodovali štiri, potopili pa eno ladjo.

Naj omenimo še to, da je Gibraltar zelo pomembna luka tudi v mirnem času: v njej se oskrbuje z gorivom približno 8000 ladij letno.

...DA SO »LEGIJO ČASTI« PRODAJALI PO 3000 DOLARJEV ZA ODLIKOVANJE?

Trdijo, da je z »Legijo časti« odlikovanih že več kot 300.000 Francozov in nekaj tisoč tujevc. Zato ni čudno, da so med nosilci tega visokega odlikovanja, ki ga je leta 1802 ustanovil Napoleon in namenil onim, ki bi »s svojim znanjem, vrtilinami in talentom« prispevali k večji slavi Republike, tudi takšni ljudje, ki tega visokega odlikovanja ne zaslužijo.

»Legija časti« je kmalu bila vsakomur dostopna. Tako npr. je leta 1887 moral tedanji francoski predsednik odstopiti s svojega položaja, ker se je zvedelo, da njegov zet prodaja »Legijo časti« po 3000 dolarjev. Eden izmed francoskih predsednikov pa je z »legijo časti« odlikoval moža svoje ljubice spričo »izrednih uslug, ki mu jih je bila storila njegova žena«.

Prav zato, ker je lahko že vsakdo, tako ali drugače, dosegel »Legijo časti«, je bilo čedalje več poštenih in zaslužnih Francozov, ki niso hoteli sprejeti odlikovanja. Med temi so npr. Guy de Maupassant, Clemenceau, Gide, Sartre in drugi.

Sedaj namerava francoska vlada tako omejiti izdajanje novih odlikovanj, da bi se število nosilcev »Legije časti« v desetih letih znižalo na 125.000.

...DA JE AMERIŠKI VOJUN GEORGIJEV PREJEMAL ZA SVOJE IZDAJALSKO POČETJE PO 200.000 DOL. NAGRADNE LETNO?

Konec decembra je bolgarsko sodišče obsodilo na smrt Ivana Georgijeva, bivšega člana bolgarske delegacije pri Združenih narodih, ker je v zadnjih šestih letih izdal američanom vrsto državnih skrivnosti. Američani so prek njega zvedeli med drugim tudi za stališče Sovjetske zveze na petnajstem zasedanju Združenih narodov, podatke o nekem zelo važnem sestanku vodij socialističnih držav v

letu 1960, o razporeditvi podmornic neke druge socialistične države itd.

Na sojenju, ki ga je prenašala tudi bolgarska televizija, je prišlo na dan, da so Američani bogato plačali usluge Georgijeva — po 200.000 dolarjev letno. Nič manj galanten pa ni bil tudi 56-letni Georgijev, saj je ves denar porabil za vzdrževanje dveh ljubic.

Sodišče je ugodilo zahtevi državnega tožilca, ki je za ameriškega vojuna Georgijeva zahteval najhujšo kazn, kajti »ne more biti hujšega zločina od tega, kar je zagrešil Georgijev, in tudi ni kazni, dovolj hude in pravične za takšno krivdo, ki je ni moč več popraviti. Za vojuna in izdajalca domovine ne sme biti več prostora na zemlji.«

...KOLIKO LADIJ JE BILO POTOPLJENIH MED II. SVETOVNO VOJNO?

V zadnji svetovni vojni je bilo potopljenih 6910 trgovskih ladij, večjih od 1000 BRT, s skupno tonažo 33.885.395 ton (v prvi svetovni vojni 6604 ladje z 12.850.814 BRT). Največ trgovskega brodogoja je izgubila Vel. Britanija (11.877.475 BRT), sledijo pa ji Japonska (5.261.663 BRT) ZDA (3.932.626 BRT) in Nemčija (3.241.503 BRT), medtem ko je Jugoslavija med evropskimi državami na osmem mestu s 46 potopljenimi ladjami (189.161 BRT). Največ ladij je bilo potopljenih leta 1942 in 1943.

Od vseh teh ladij so jih podmornice potopile 69%, letala 13%, mine 7%, medtem ko pri 4% potopljenih ladij ni moč ugotoviti vzroka.

Izgube vojnih ladij so precej manjše: 30 bojnih ladij, 5 bojnih križark, 27 letalonosilk, 14 eskortnih letalonosilk, 118 križark, 576 rušilcev in 1213 podmornic. Vse te ladje skupaj so imele približno 3.500.000 ton. Po številu potopljenih vojnih ladij prednjačijo Japonska, ZDA in Velika Britanija, največ podmornic pa je izgubila Nemčija (781).

...ODKOD IZVIRA NAŠA DRŽAVNA HIMNA?

Pesem »Hej, Slovani« je spesnil Slovak Samo Tomášik leta 1935, prevod te pesmi pa je tri leta kasneje Dragutin Rakovac objavil v časopisu »Danica«, Melodija naše himne izvira iz poljske narčne melodije »Poljska še ni propadla...«, ki so jo prepevali vojaški poljske legije pod poveljstvom Dombrowskega, sedaj pa je himna LR Poljske.

Ta pesem je v devetnajstem stoletju veljala za vseslovensko himno, med prvo in drugo svetovno vojno pa za sokolsko himno. Melodija naše državne himne se je malenkostno razlikuje od melodije poljske državne himne.

Beg iz ujetništva z letalom

V zračnem boju nad Lvovom so Nemci dne 13. julija 1944 sestrelili sovjetskega pilota poročnika Devatajeva. Nemški izstrelki so zadeli njegov JAK-3 v motor, letalo se je vnelo in Devatajev se je moral reševati s pomočjo padala. Ker pa se je padalo odprlo precej pozno, je sovjetski pilot s tako močjo tresnil ob zemljo, da je obležal nezavesten. Ko se je spet zavedel, je nad seboj zagledal nemškega stražarja z brzostrelko v rokah.

Devatajev je nato spoznal vse tegobe življenja v ujetniških taboriščih, v katerih so Nemci z lakoto, mrazom in naporim delom postopoma uničevali ujetnike. Devatajev pa se nikakor ni hotel pomiriti z usodo, ki ga je doletela. Ze po dveh mesecih je skušal pobegniti, vendar so ga ujeli in ga za kazen pošiljali iz enega taborišča v drugo.

Konec leta 1944 je bil v taborišču Schweineminde, kjer pa skoraj ni bilo možnosti za pobeg. V bližini tega taborišča so Nemci imeli vojaško letališče, ki so ga sovjetska letala pogosto bombardirala; vojaški ujetniki pa so po bombnih napadih morali zametati luknje, ki so jih bile povzročile eksplozije sovjetskih bomb. Devatajev si je močno prizadeval, da bi ga Nemci vključili v te skupine, vendar mu to sprva ni uspelo. Več sreče je imel šele potem, ko je srečal Volodjo Sokolova, ki je poznal nekatere nemške stražarje. Ta si je kmalu pridobil njihovo zaupanje in postal vodja delovnih skupin. Sokolov, ki je vedel za razporeditev letal na letališču, je o tem pripovedoval tudi Devatajevu in s tem vplival na njegov sklep, da bo iz nemškega ujetniškega taborišča pobegnil z letalom. Neverjetno drzen načrt! Za to svojo zamisel je pridobil še Sokolova, ki mu je obljubil vso pomoč.

Na uresničitve načrta sta morala čakati več tednov. Prva priložnost za pobeg se jima je ponudila šele 8. februarja 1945. Tega dne so Nemci poklicali Sokolova in mu ukazali, naj spet sestavi delovno skupino, ki naj bi zadelala luknje ena letališču. Po kratkem posvetovanju z Devatajevimi sta zbrala skupino, ki je štela deset sovjetskih ujetnikov, od teh pa sta samo dva vedela za pobeg.

Tako je skupina, ki jo je spremljal nemški stražar, krenila proti letališču, ne da bi Nemec slutil, kaj ga čaka. Na letališče jih je pripeljal skozi stranski vhod. Medtem ko je

FOTOGRAFIJA Z VPRAŠAJEM

Nekateri domnevajo, da fotografija, ki jo objavljamo v današnji številki »TV 15«, predstavlja kurirsko postajo TV 2 Jarše—Ljubljana v letu 1943. Potemtakem da so (od leve na desno): Frano Smrekar (drugi v vrsti), padel; tretja, Julči, kurirka iz Jev-

nice, četrti Karo, komandir TV 2, peti Karel Grum, šesti Stefan, sekretar, in sedmi Lado Mazovec. — Morda so k tem podatkom potrebna še podrobnejša pojasnila! — K fotografiji, objavljeni v 24. št. »TV 15« (1963), so nam poslali podatke kar 3 tov.: Ivan Zelez-

nik, Anton Sporar (Slovenske Konjice, Grajska 9), in Jože Zupanič iz Litije. Ker se podatki razlikujejo, naproša Anton Sporar Ivana Zeleznika, naj mu piše na gornji naslov, da bosta ponovno skupaj preverila podatke za omenjeno fotografijo.

nemški stražar pregledoval jame, ki so jih bile povzročile sovjetske bombe, si je Devatajev ogledal razporeditev objektov na letališču. Na njegovi levi strani je počival bombnik »Heinkel«, pokrit s plahto. »Ta mora biti naš,« je pomislil.

Na letališču je bilo sorazmerno tiho, le na nasprotni strani je bilo videti postave, ki so se motale okoli letal. Bile pa so vsaj kilometer daleč od sovjetskih ujetnikov.

Nemec se je medtem vrnil in ukazal, naj prično z delom. Tedaj pa mu je Sokolov stopil za hrbet in ga s krampom udaril po glavi. Stražar se je zgrudil po tleh. Bil je mrtev. Sokolov ga je nato potegnul v najbližjo jamo.

»Vsi za menoj v letalo! V svobodo!« je poveljeval Devatajev.

Tistih osem ujetnikov, ki niso ničesar vedeli o načrtu za pobeg, se je presenečeno spraševalo, kaj to pomeni. Toda za razmišljanje ni bilo več časa. Pohiteli so proti letalu. Ko so se vsi vkrcali, se je Devatajev usedel na pilotov sedež. Ker je že prejel letel z dvomotornimi stroji, se je vsaj za silo spoznal na najrazličnejše instrumente, ki jih je imel pred seboj. Razen tega pa je tudi precej dobro znal nemško in je razumel, kaj pomenijo napisni zraven posameznih instrumentov.

Ko pa motorjev nikakor ni

bilo moč pognati, je ugotovil, da so akumulatorji povsem prazni. Devatajev se ni zmedel: stekel je v sosednjo barak in se takoj vrnil z akumulatorjem v rokah. Ko ga je priključil, je spet zasedel svoje mesto. Sreč mu je kar poskočilo v prsih, ko je po pritisku na gumb začutil, kako mu je začel delovati levi motor. Ponovno je pritisnil na gumb. Hip kasneje se je oglašil še desni motor. V rezervoarju je bilo približno 1000 kilogramov goriva, kar bi zadostovalo za vrnitev na sovjetsko stran fronte.

Devatajev ni čakal, da bi se mu motorji zadostno ogreli, temveč je takoj dodal plin in krenil. Nemcem se njegovo ravnanje ni zdelo sumljivo, saj so mislili, da letalo premika njihov pilot. Ko pa se je letalo ustavilo na začetku vzletne steze, je s kontrolnega stolpa šinila v zrak rdeča raketa. Devatajev pa se na signal ni oziral, temveč se je z vso silo pognal v zrak.

Devatajev se je sicer v zadnjem hipu izognil ognju nemških protiletalskih topov, toda približevala se mu je nova nevarnost. Nemci so namreč poslali za njim lovsko letalo »Messerschmidt«, ki naj bi ga sestrelilo. Devatajev je vedel, da so mu edina rešitev oblaki, ki so se valili med njegovim bombnikom in zemljo.

Pol ure so bili že v zraku. Nič izmed sovjetskih ujetnikov-beguncev ni imel ure, da

bi Devatajev lahko ugotovil, kje pravzaprav so. Sodil pa je, da morajo biti že neke ob fronti. In zares, le malo kasneje je skozi redke oblake opazil dolge trakove dima in bleske, ki so jih povzročale eksplozije. Torej so le dosegli fronto. Bili so nad Vzhodno Prusijo, ki je takrat bila že v sovjetskih rokah.

Sovjetski borci na zemlji so se že pripravljali, da začno obstreljevati nemško letalo. Tedaj pa so se pod bombnikom pokazala kolesa, kar naj bi bil znak, da letalo nima napadalnih namenov in da namerava pristati.

Poročnik Devatajev je med pristajanjem imel hude skrbi, saj s takšnim letalom ni še nikoli upravljal. Naposled se je vse srečno končalo in letalo je pristalo, čeprav so se mu pri tem odtrgala kolesa zaradi pristanka na premehkem terenu.

Sovjetski vojniki so z brzostrelkami v rokah stekli proti letalu. Preden so prihiteli v njegovo bližino, jih je zadržal nenavaden in nepričakovan prizor: iz nemškega bombnika so drug za drugim stopali na krilo letala kosmati in izrpani ljudje v progastih in raztrganih zaporniških oblekah.

To je bil edinstven primer v vsej drugi svetovni vojni, da je skupina ujetnikov pobegnila iz nemškega taborišča — z letalom.

Boji na obali Jadrana

5

V štabu nama je čestital sam načelnik Franc Martinuč-Dušan Silni spet novo zmago. Tam so že vedeli, da so postali žrtve eksplozije mnogi hitlerjevci, mrtvi in ranjeni. Med njimi je bilo tudi 40 oficirjev. To se je zgodilo 22. aprila 1944.

Naslednjega dne se je pojavilo v tržaškem fašističnem časopisu »Il Piccolo« sporočilo o diverziji in fotografija porušenega poslopja. Tam je bilo videti fašiste, kako vlačijo izpod razvalin trupla ubitih. V sporočilu, ki je nosilo naslov »Eksplozija v nemškem vojaškem klubu« je pisalo: »Včeraj so v Trstu komunistični elementi izvršili diverzijo v nemškem vojaškem klubu. Zaradi eksplozije je bilo ubitih nekaj nemških vojakov. Aretiranih je bilo veliko število ljudi, ki so bili blizu kraja eksplozije. Vojaško sodišče je obsodilo na smrt 51 ljudi. Prefektura tržaške pokrajine sporoča, da je od danes, 23. aprila, policijska ura za mesto Trst od 20. ure dalje.«

Fašisti so kot vedno skrili pred prebivalstvom število

mrtvih, ki so padli od partizanske roke.

KONEC KRVAVEGA FELDVEBLA

V vseh južnega Primorja, od Vipavske doline do Trsta, so krajevni prebivalci izgovarjali ime fašističnega feldvebla Paula Kerntnerja s strahom in globokim sovražstvom. Kerntner je bil najhujši med krutimi zaradi svoje zverinske hudobije. Zato jihče v Primorju ni imenoval Kerntnerja drugače kot krvavi feldvebel.

Hitlerjevcem se je v Sloveniji slabo godilo. Zdaj iztiril vlak z okupatorji, zdaj zamolkel strel v noči konca življenja izdajalca, zdaj zletel v zrak nemški kinematograf, ali klub. Toda partizanov ni moč ujeti. Kako naj bi se bojevali z njimi?

Kerntner, ki mu lahko priznamo zvijačnost pri ukanah, je brž uganil, da s hrupnimi kazenskimi ekspedicijami v hribe nič ne doseže. »Proti partizanom se je treba bojevati s partizanskimi načini bojevanja!« je sklenil Kerntner in nam napovedal parti-

zansko vojno. Izbral si je skupino 25—30 prav takih krvoločnih razbojnikov, kakršnen je bil sam in začel napadati slovenske vasi. To je delal takole: Pomoč so okupatorji obkolili vas in jo dolgo pazljivo ogledovali. Zdaj se je na cesti pojavil deček na dvokolesu, prah se je dvigal za njim. Za vasio se je pojavilo troje bradatih možkih. Nekaj trenutkov so opazovali okolico, nato so svignili za plot. Zdaj se je ustavil voz pred sklednjem, ki se je že nagnil zaradi starosti. Z njega so dvignili ranjenca... Vse to je Kerntner zapisal. Zjutraj, ko se je danilo, pa so tišino pretrgali rafali iz avtomatskega orožja. Na več krajev hkratno je začela vas gorjeti. Tedaj pa je kot burja pridrel Kerntner v vas in začelo se je divjaško obračunavanje s prebivalci.

Feldvebel je bil zvit kot lisica in oprezen kot volk. Vedel je seveda, da prežijo nanj in da če ga ujamejo, da bo obračun popoln. Naravnost norčeval se je iz partizanov, vedno se je izmuznil iz najbolj nemogočih položajev. Smuknil je iz pasti, ki bi se vsak trenutek utegnila zapre-

ti. Izginil je in se nenadoma pojavil tam, kjer ga sploh niso pričakovali. Nič ne vedel, kdo so njegovi pomagači. Te so držali v največji tajnosti celo pred samimi hitlerjevskimi oficirji. Nikakor nismo mogli pravi čas zvedeti za kraj in za čas, kjer se bo tolpa zbrala. Prav tako nismo mogli zvedeti, kam bodo udarili. Ravno to, da ga niso nikjer mogli ujeti in kaznovati, je bilo Kerntnerjevo najmočnej-

Partizansko zaledje

še orožje. V govorjenju mnogih kmetov smo opazili sence strahu, da se zdaj — zdaj ne bo pojavil Kerntner in nas potolkel.

»Začnita se ukvarjata s Kerntnerjem, prijatelja! In vedita, da zdaj ni bolj odgovorne naloge, kot je ta. Feldvebel mora biti likvidiran.« je dejal Egon in dodal: »To zahteva ljudstvo!«

Bila sva v vrstah obveščevalne skupine že dolgo, udeležila sva se mnogih akcij, do-

bro sva poznala tovariša Ego na in sva zato vedela, da zadnjega stavka ni izrekel zastoj, zaradi lepih besed. Če to zahteva ljudstvo, potem se to mora. Naj te hudič vzame, narediti moraš!

Zadeve niswa odložila v predal, ampak sva se lotila dela. Dolgo in trmasto sva lovila Kerntnerja. Šele čez 14 dni sva zvedela, da bo njegova tolpa prenočevala v Nabrežini. Sklenila sva ponoči prodreti v hišo, kjer se zadržuje Kerntnerjeva tolpa. Obveščevalci so sporočili, da se je Kerntner naselil v neki bogataški hiši, ki je od vseh strani obdana z visokim zidom. Zlesti čez plot je bilo nesmiselno. Ni se bilo mogoče prebiti tudi skozi vrata: tam je stal stražar. Toda opazila sva vrzel v plotu, se je poslužila in se splazila na vrt. Tam je bilo tako temno, da nisi videl prsta pred nosom, toda dobro so se videla osvetljena okna sob. Nemci so se najbrž počutili popolnoma varne. Razen tega so se pošteno napili ruma. V vrtu, kjer sva se skrivala, so se slišale njihove brezsmiseln besede, smeh in popularna melodija »Lili Marlen«. Vas je že zdavnaj spala. Ulice, hiše, drevje, vse je utonilo v temi.

»Leteča« oporišča vesolja

Približuje se dan, ko bodo okoli Zemlje začele krožiti vesoljske postaje — Kovinska »leteča« oporišča in gumijaste postaje — Odskočne deske za plete na Mesec in na Mars.

Zadnji poleti sovjetskih astronautov so dokazali, da se v vesolju že lahko sestavljajo vesoljske ladje ne glede na časovni presledek med njihovimi izstrelitvami z Zemlje. Najnovejša vesoljska ladja (npr. »Polet 1«) lahko že po želji spreminjajo smer in višino poleta. Potemtakem ni več daleč dan, ko bodo lahko sestavili prve vesoljske postaje, ki naj bi bile nekakšna izhodišča za ladje in popolnejše raziskovane vesolja. Ze v sedanjih razmerah bi bilo moč z desetimi ali nekaj več vesoljskimi ladjami sestaviti takšno vesoljsko postajo.

V seznam poklicev, s katerimi se ukvarjajo ljudje, bo treba kmalu vpisati še en poklic — vesoljski monter. Njihova naloga bo, potem ko jih bodo izstrelili v vesolje, da iz posameznih

delov sestavijo vesoljsko postajo. V brezračnem prostoru se bodo gibali s pomočjo majhnih naskrbnih raketnih motorjev in tako bodo vesoljski monterji povsem podobni junakom najrazličnejših fantastičnih zgodb.

Doslej smo slišali že za več načrtov vesoljskih postaj. Eden izmed teh npr. predvideva postajo, ki bi imela približno tristo metrov v premeru. Napravljena naj bi bila iz čim bolj trdega, vendar lahkega materiala. Zunanje stene bi pobarvali na eni strani z belo barvo — da bi odbijale sončne žarke — na drugi strani pa s črno barvo — da bi vpijale sončno toploto. Čeprav bodo stene debele le nekaj milimetrov, bodo tako trdne, da jih meteorji ne bodo mogli prebiti. Če pa bi se kdaj tudi to zgodilo, bo posadka postaje odstranila okvare.

Zanimiv je načrt ameriške »lahke« vesoljske postaje, ki naj bi jo — po nekaterih podatkih — izstrelili že prihodnje leto. Glede na to, da Američani nimajo tako močnih raket kot Rusi, nameravajo s pomočjo ene same rakete izstreliti 300 do 800 km visoko nad zemeljsko površino postajo, ki bi bila podobna avtomobilski gumi. Njene stene bi bile iz gume in steklenih vlaken, v sredini pa bi bila vrata za vstop in izstop njene posadke. »Kolo« naj bi bilo znotraj dva metra visoko.

Postaja bi se vsako minuto štirikrat zavrtela okoli svoje osi — kar bi dosegli z reaktivnimi motorji, ki bi jih vgradili na zunanjo stran postaje — in tako bi v notranjosti »kolesa« nastala centrifugalna sila, ki bi približno ustrezala težnosti na Mesecu. To bi bilo za posadko velikega pomena, saj ji ne bi bilo treba živeti v razmerah breztežnega stanja. Še več: ker bi povprečna temperatura v vesoljski postaji znašala približno 25 stopinj, bi člani posadke lahko slekli zaščitne obleke in se po postaji gibali v lažjih oblekah.

Sneg in mraz ne smeta biti ovira za dobre vojsake. Tudi na Poljskem so izvedli vse vaje, ki so jih imeli v načrtu

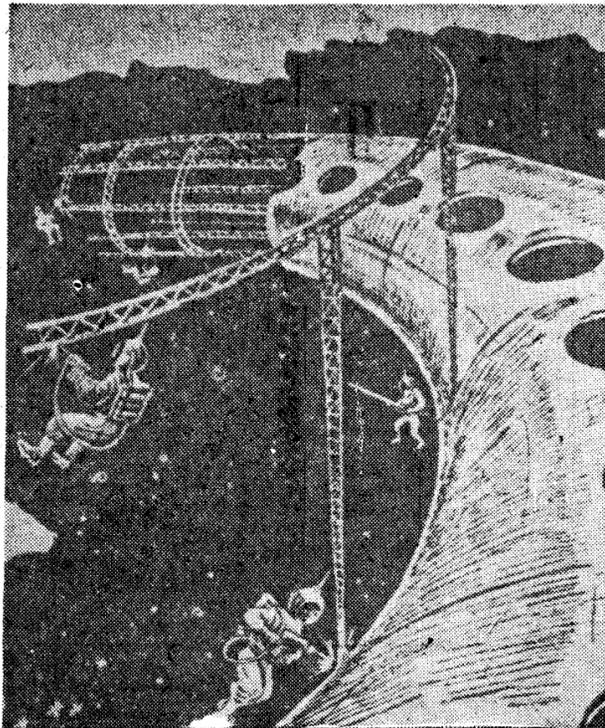
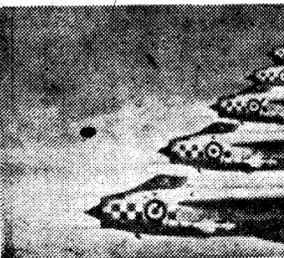
za mesec december, čeprav je nepričakovano pritisnil hud mraz in zapadel sneg. Na sliki vidimo poljske vojsake med streljanjem z breztrznimi topovi.

V BESEDI IN PODOBI

Oklopni transporter je razen tanka tipa »S« najnovejša bojna vozila švedskih oklopnih enot. V prototipu tega vozila, ki ga vidimo na sliki, je prostora za dva moza posadke in za deset drugih vojakov z vso njihovo bojno opremo.

Lovci tipa »Lightning« so trenutno najhitrejša letala britanskega vojnega letalstva, saj lahko dosežejo dvakratno hitrost zvoka (približno 2400 km na uro). Z njimi bodo postopoma nadomestili vse starejše tipe lovskih letal.

pomembna, kajti na sosednjih planetih morda žive tudi bakterije, ki so odporne na sodobna sredstva proti nalezljivim boleznim. Če bi res bilo tako in če ne bi pravočasno odkrili zaščitnih sredstev, bi nastala nevarnost, da bi nepričakovana epidemija uničila celotno prebivalstvo Zemlje.

V znanstvenih krogih menijo, da bomo najkasneje v desetih letih pričeli prvih večjih vesoljskih postaj, kar bo pomenilo začetek pravega osvajanja vesoljskih proda bi nepričakovana epidemija

Zanimivosti

Ker venomer narašča pomorski promet skozi Panamski prekop, so izdelali načrt za zgraditev še enega Panamskega prekopa. Po proračunih komisije za atomsko energijo ZDA bi prebijanje novega Panamskega prekopa s pomočjo serije atomskih eksplozij stalo 450 milijonov dolarjev.

Že precej časa se svetovni tisk sprašuje, če je vrhovni poveljnik nemškega gestapa Heinrich Müller res mrtev — kakor je bilo uradno objavljeno — ali pa se morda skriva pod izmišljenim imenom. Vest govore, da je Müller 1945. leta zbežal v Egipt, kjer da še zdaj živi pod lažnim imenom Armin Abdel Mogib. Več verzij, ki so jih objavili tuji časopisi, zatrjuje, da je Müller živ, saj so mu nekateri ljudje po vojni pomagali zbežati prek Alp, nadalje, da je decembra 1945 prispel v Španijo, da so izkopali grob, kjer naj bi bil Müller uradno pokopan, pa da so bila v njem tri trupla, vendar nobeno ni bilo Müllerjevo itd., itd. Zatrjujejo celo, da se je Müller v Egiptu ukvarjal s protizidovsko in protibritansko propagando. Toda za zdaj ugibanja in domneve niso rodila uspehov...

Indonezija je država, ki jo sestavljajo otoki: indonezijski arhipelag šteje 13.667 manjših in večjih otokov, od katerih jih je 6044 naseljenih: Te podatke je navedla komisija za morská raziskovanja, ki je bila ustanovljena pred dvema letoma in katere naloga je bila predvsem ta, da skupaj z drugimi tovrstnimi ustanovami prouči morskó vodo in življenje v njej na vseh območjih indonezijskega arhipelaga.

Prvi zemljevid je — tako domnevajo — napravil Anaksimander iz Mileta (611. do 546. l. pred našim štetjem). Na tem zemljevidu ima svet obliko elipse. Sredozemsko morje je deli zemeljsko površino na dve poluti, na severno, evropsko, in na južno, azijsko in libijsko. V središču Anaksimandrovega sveta pa je Grčija. Sicer so našli v Babilonu še starejše risbe posameznih delov sveta, vendar ni mogoče imeti teh risb za prave zemljevide.

Moskovska univerza je najstarejša visoka šola v ZSSR. Ta univerza ima 13 fakultet in sicer: 6 naravoslovnih, 6 humanitarnih in Inštitut za vzhodne jezike. V sklopu univerze deluje 250 laboratorijev, štirje znanstveno raziskovalni

inštituti, 8 vzgojno znanstvenih postaj, trije muzeji, botanični vrt in štiri astronomske opazovalnice. Na moskovski univerzi študira danes 26.500 študentov, od katerih je 11.000 vpisanih v večerne in dopisne oddelke, kjer študirajo, ne da bi zaradi študija trpela njihova redna zaposlitev. Vsako leto narašča število študentov, ki prihajajo na univerzo iz podjetij, ne naravnost iz srednjih šol. Vsi ti morajo napraviti sprejemne skušnje.

Prvi globus je izdelal grški geograf Krates iz Malosa v drugem stoletju naše dobe. Na globusu sta bila zarisana dva oceana — ekvatorski in meridijski — ki sta delila Zemljo na štiri dele, od katerih je bil znan samo eden, medtem ko so bili ostali trije deli nepoznani. Najstarejši globus, ki se je ohranil do današnjega dne, je 1492. leta izdelal nemški geograf in pomorščak Martin Beheim.

Največji današnji globus imajo v Babsonovem znanstvenem inštitutu v Massachusettsu (ZDA). Ta globus je izdelan iz jekla in tehta 24 ton. Njegov prečnik meri 8,5 metra.

Na Madžarskem se je v šol. letu 1963/64 vpisalo več kot 26.000 študentov v prvi semester visokih šol. Letos študira na madžarskih visokih šolah več kot 80.000 študentov.

Italijanski izseljenci. Od 1951. do 1961. leta se je iz Italije izselilo več kot dva milijona delavcev, in sicer: 650.000 v Švico, 300.000 v Zah. Nemčijo, na tisoče in tisoče pa v Veliko Britanijo, Francijo, Belgijo, Holandijo, Argentino, Venezuelo, Avstralijo, ZDA, Kanado itd.

Investicije v Jugoslaviji so narasle od 1957. do 1962. leta kar za dvakrat in pol. Vsako leto so naraščale povprečno za 22 %.

Dürjana, »smrdljivka« rastlinskega sveta, ki uspeva v Maleziji, je izredno okusen sadež z neznansko zoprnim smradom.

5 USODNIH DNI druge svetovne vojne

4.

13. maj 1940
(Bitka pri Sedanu)

DAN, KO JE BILA FRANCIJA STRTA

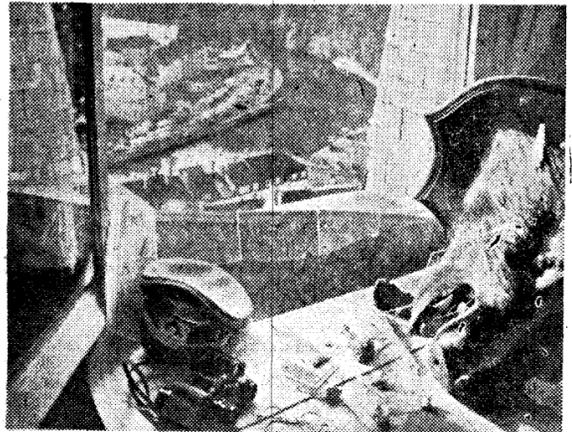
Studija nemške zmage nad Poljsko pa dokazuje, da velikih nemških uspehov ni dosegel tank, marveč kombinacija tank-letalo. Motor in motor. Dvojni produkt razvoja, v katerem se ujemata moč in sila. Letalo je za tank novo letišče topništvo, kakor tudi konjenica na krilih, ki mu je za izvidnika. Letalo pomaga tanku pri prodorih, spremlja ga pri napredovanju in mu pomaga premagati odpor, na katerega naleti. V »Reichsweru« (nemška armada pred Hitlerjem) se je rodila nova tehnika in nastal je nov »material«, da bi se ta načela uresničila. Koliko francoskih oficirjev — tudi oficirjev iz glavnega štaba — je takrat sploh vedelo za »Stuko«, okrajšava za »Sturzkampfflugzeuge« — letalo, ki napada v navpičnem letu (pikiranju)? Koliko francoskih oficirjev je sploh kaj vedelo o novi obliki vojskovanja: o podpori iz zraka? Ko bi vedeli, potem bi se lahko vsaj pripravili na obrambo in umik pred »Stukami«, saj francosko letalstvo ni imelo enakovrednega stroja.

Tanki obstajajo, toda doktrina manjka. V letalstvu pa manjka oboje: doktrina in stroji.

Prišli so možje. Civilisti. Enciklopedični primerki nespodobnosti: poslanci. Delegacija vodi Pierre Taittinger, ki nima druge vojaške oznake kot dva stara poročniška našitka iz I. svetovne vojne. »Organizacija obrambe na področju Montmédyja.« je zapisal v svojem poročilu armadni komisiji, »je videti strašna, toda zadovoljujoč vtis popusti, ko pridete v Sedan. Organizacija obrambe na tem področju je zakrnela, da ne rečem v zametku. Obrambne utrdbe bi morale biti dovršene. V nekatere izmed njih pa še ni niti priteknel beton. V drugih manjkajo strelnice, železna vrata, vsa oborožitev ali pa njen del. Veliko ra-

Ko je general Guderian (gornja slika) proučeval specialko bojnega področja, je zaradi močne detonacije padla merjaščeva glava s klina v zidu in malo je manjkalo, da ga ni ubila

čunamo na Ardéne in Meuso, vendar pa precenjujemo vrednost naravnih ovir. Na tem področju lahko doživimo nekega dne grenka razočaranja...

Do parlamentarnega obiska je prišlo 8. marca. Poročilo je po hierarhični lestvici pridrselo iz obrambnega ministrstva do generala Huntzigerja. Na rob je napisal opombo za načelnika svojega glavnega štaba: »Pripravite rahlo posmehljiv odgovor. Nismo čakali na opazke gospoda Taittingerjeda bi delali...«

Huntziger je pokril: generalisim Gamelin (vrhovni poveljnik francoske vojske in od septembra 1939 do maja 1940 tudi vrhovni poveljnik zavezniških sil) je pred dnevi prišel na to področje in izjavil, da je zadovoljen. »Za našo vojsko so nekatera področja nesrečna,« je pisal Taittinger. (Namigoval je na francoski poraz leta 1870, ko je Napoleon III. vodil velikansko armado 100.000 mož — in bil porazen — prav tako pri Sedanu; op. ur.) »Da bi kmalu izgini žalosni spomin na obisk Sedana, je treba podvzeti nujne ukrepe,« je še dodal. Huntziger pa je odgovoril 8. aprila: »Mislim, da ni treba za utrditev Sedana podvzemati nobenih nujnih ukrepov...«

Pa potem... 8. marec... 8. april... 10. maj... Proti Sedanu, proti 55. in 71. diviziji iz serije B je bilo vrženo kopje hitlerjevske armade, oklopni Guderianov korpus. Na francoski strani o tem nič ne ničesar ne ve.

Binokostna nedelja se nagiba k večeru. 12. maj 1940. V skoraj vsej Franciji in v vsej Nemčiji veselo hite po cestah še nedotaknjenih vasi v bel organidi oblečene prvoobhajanke. Toda na Nizozemskem, v Belgiji in v Champagni zagore prve vojne bakle in na planjavi reke Meuse visi na nitki usoda Evrope.

(Dalje prihodnjic)

Novi oblaki nad Katango

O Kongu ne govorimo več mnogo. Raznih burnih vesti iz te afriške dežele smo se pač že naveličali.

Pred tremi leti so bile pred diplomatskimi predstavništvi Belgije in tudi v mestih brez teh po vseh naprednih deželah demonstracije za Patricea Lumumbo in tiste, ki so jih skupno z njim preganjali in pobijali. Toda danes že pozabljamo na dogodke v Kongu, ki smo jih še včeraj smatrali za svojo srčno zadevo.

Vse to je toliko bolj obžalovanja vredno, ker je Kongo še vedno zanimiv primer, ali bolje rečeno: v Kongu diši zopet po ognju. Netilec ognja pa je: Moise Combe.

Začnimo z glavnim mestom republike. V Leopoldvillu je predsednik Kasavubu pred kratkim postal poslanec iz parlamenta domov in lahko mu verjamo, da ni tega storil iz muhavosti. Kasavubu, katerega oče je imel svoje prednike med tistimi kitajskimi kuliji, ki so jih pripeljali v deželo takrat, ko so gradili železnico od pristanišča Matadi do Leopoldvillu in so tako belji kakor tudi domači delavci takrat umirali kakor muhe, čaka z azijsko ravnodušnostjo na dogodke in ukrepe tako, kakor mu vevalejo okoliščine.

Poslanec iz parlamenta je moral poslati domov, kajti njihove dnevnice so štiridesetkrat večje od tistega, kar zaslužijo delavci v Leopoldvillu zase in za svoje družine, a še to jim ni bilo dovolj. Predujmi, ki so jih člani kongoskega parlamenta prejeli iz državne blagajne, so se doslej dvignili že na 30 milijonov kongoskih frankov. Poslanec so se izkazali za nesposobne in je po mnenju Kasavubuja še vseeno bolje pustiti ministrskemu predsedniku Cirilu Adouli z njegovimi 35 (!) ministri in državnimi sekretarji samemu vladati, kot pa njegovo politiko prepuščati vplivu korumpiranih in asocijalnih članov parlamenta.

Toda Leopoldvillski sindikati še niso zadovoljni. Zahtevajo, naj Kasavubu vrže na cesto vso ministrsko birokracijo, ki je, čeprav ljudstvo strda in je finančno gospodarstvo popolnoma uničeno, nabavila 44 novih luksuznih osebnih avtomobilov.

Kasavubu si tega ni upal storiti. Namesto tega pa je izvedel razvrednotenje kongoskega franka, a istočasno je zvišal minimalne plače, pa tudi plače uradnikov v ministrstvih.

Reči, da je v Leopoldvillu vse v redu, pomeni močno pretiravati.

Kaj bo, tako se sprašujejo mnogi, ko začne OZN v decembru umikati svoje čete iz Konga?

V baru neke stranske ulice v Bruslju je dopisnik britanskega laburističnega lista »New Statesman« dobil odgovor:

»Naš namen je ponovno vzpostaviti armado in začeti z uporom, da bi zopet ustanovili neodvisno državo Kongo!«

Tisti, ki je to rekel, je bil vojak-najemnik Moisa Combeja, star 24 let. Rojen je bil v Belgiji, toda njegova družina se je preselila v Katango, ko je bil star osem let in od takrat je živel tam. Z 18. leti je vstopil v belgijsko vojsko v Kongu.

Periskop na 46. vzporedniku

toda po razglasitvi samostojne republike je izstopil iz vojske in začel študirati matematiko na univerzi v Elisabethvillu. Februarja tistega leta ga je pregovoril njegov tovariš, da je vstopil v katanško armado.

»Trenutno nas je v Katangi 5000 vojakov-najemnikov,« je rekel, »toda mi smo ilegalni. Naša armada obstaja, toda nihče ne ve, kje je!« Pripovedoval je, da imajo mnogi vojaki-najemniki civilne službe v Elisabethvillu in čakajo, da se končno umaknejo čete OZN. Drugi pa so uniformirani in se vadijo v džungli. Pred dvema letoma so jih čete OZN polovile in izgnale iz dežele. Toda sedaj se nihče več ne zanima za to.«

»Katanga je za OZN prevelika!«

Če ulovijo kakega vojaka-najemnika, ga skušajo pregovoriti, naj vstopi v kongosko armado, toda tam jih ne plačajo tako dobro kot Moise Combe. Ujetniki sicer služijo nekaj časa kongoski vladi, toda nato zbežijo in se zopet priključijo katanški armadi.

»Združeni narodi vedo za nas, toda ne vedo, kje se zadržujemo. Včasih smo v Severni Rodeziji, včasih v Katangi, toda vedno kje drugje.«

Mlademu človeku, ki je vse navedeno govoril, je izobrazba pripomogla, da je kmalu napredoval in je postal podporočnik. Vstopil je v četo z 250 možmi; štiri take čete tvorijo bataljon. Intenzivno jih vadijo za gverilsko vojno, trdo jih trenirajo v džungli in jih pripravljajo na njihovo nalogo, ubijati hitro in tiho. Ko je vstopil v vojsko, je bil dober strelec, rekel je tudi, da sedaj lahko ubije človeka z nožem ali pa z golimi rokami.

Disciplina je pri njih stroga in telesna vzgoja zelo naporna. Vsake tri tedne morajo opraviti utrjevalni pohod 150 km po težkem terenu. Včasih je zelo trdo.«

Toda plača odtehta vse to:

Stoosedemset angleških funtov na mesec, to je preračunano v naš denar okrog 400.000 dinarjev. Rekel pa je, da to ni bil razlog, zaradi česar so mnogi stopili v katanško vojsko, toda mnogim je pa le do tega, da zaslužijo 180 funtov mesečno in to brez davčnih odtežiljev. Pršli so iz raznih dežel. Razen Belgijcev so tam Francozi, Nemci, Rodezijci in Južnoafričani. Srečal je tudi nekaj Angležev. Nosiijo samo svoje prilike in nikoli ne govorijo o tem, kaj so delali pred vstopom v vojsko.

Najbolj je občudoval najemniške vojske pilotov, predvsem britanske, ki so zelo dobri: »Pred vsakim napadom izpijejo steklenico whiskyja. Če so pijani, letijo le kakih 50 m nad zemljo s 1000 kilskimi bombami na krovu. Dobro vedo, kaj jim je storiti in to opravijo dobro, zelo dobro!«

Katanška armada kot celota ni bila dovolj udarna. Sedaj potrebujejo več oficirjev in prav zaradi tega je ta mladi mož, o katerem je tu govora, prišel v Evropo, da bi svojemu bataljonskemu komandantu, nekemu Belgijcu, pomagal pri nabiranju novih vojakov-najemnikov.

Sveje potovanje sta prekinila v Marseillu. Tam sta se srečala z bivšim predsednikom Combejem. Sestali so se v nekem hotelu na obali. Poleg njega in njegovega komandanta so bili tam še trije Kongozanci iz Katange. Njihovih imen se ne spominja. Combe, ki je bil baje bolan, je izgledal zelo dobro. Razlagal jim je svoje načrte in jim povedal, kakšne načrte bi rad uresničil.

Njegov namen je čakati, da se čete OZN umaknejo, nakar bi se vrnil v Katango in jo proglašil zopet za neodvisno deželo. Pričakuje tudi močno lokalno podporo. Katanška armada se bo dvignila iz podzemlja in stopila v boj s centralno vlado. Je pa zelo važno krepiti tajno armado, če hoče doseči uspeh. Potrebuj predvsem letalce in padalce. Le-te morajo čimprej pridobiti, toda nobeden ne sme pred decembrom v Katango, dokler se iz nje ne umaknejo čete OZN. Combe je govoril tudi o financiranju in je povedal, da ga še vedno privatno podpirajo, tako iz Belgije, Južne Afrike, Anglije in Katange.

Po sestanku s Combejem se je mladi mož ločil od svojega komandanta, ki je odpoval v Antwerpen, on sam pa je odpoval v Bruselj. V treh dneh, ki jih je prebil v tem mestu, je pridobil že 20 mož, v glavnem pripadnike belgijske vojske. Toda akcija ni omejena le na Belgijo. Drugi oficirji nabirajo vojne najemnike v Franciji, Zahodni Nemčiji, Italiji in Angliji. Bil je prepričan, da bodo do decembra zbrali več vojakov-najemnikov, kot jih jim je potrebnih.

Ko so Combeja vprašali, če pozna klepetavega mladega moža, je odgovoril z »da«. Samo tega se ni več spominjal, o čem je s tem mladim možem v Marseillu govoril.

H. P. R.

Kulturni obzornik

Jugoslovanska televizija je oddajala v četrtek 16. januarja komedijo Branka Čopića: Doživljaji Vuka Bubale. S tem komadom so bili gotovo vsi gledalci zadovoljni, saj jim je beograjsko Jugoslovansko dramsko gledališče pripravilo lep večer poln razigranosti in posrečenih prizorov.

Gledalci jugoslovanske odnošne slovenske televizije se po pravici jezimo, ker imamo na ekranih premalo dram in skoraj nobenih oper. Kadar pa prikličujmo Ljubljano na Beograd, pa smo zmeraj zadovoljni: nudijo boljši gledališki program, kakor jih gledamo iz Zagreba. — Vuk Bubalo pa je dokaz, da se da napisati po partizanskih motivih dobro, živahno, sodobno gledališko delo.

Branko Čopić je znan našemu občinstvu kot pesnik, pripovednik in v zadnjem času še dramatik, zlasti kot pisec komedij iz partizanskega življenja. Nekaj njegovih stvari imamo predvidenih, tudi zgodbe o slavnem partizanu Niko-

Čopičev »Vuk Bubalo«

letini Bursachu lahko bereš v slovensčini.

V svojem poslednjem gledališkem komadu »Zgodbe Vuka Bubale« je pisatelj Branko Čopić spet posegel v partizanske čase. Prikazuje nam leto 1942, ko so se v njegovem domačem kraju v Bosni ustavljali fašizmu in so mladinske brigade zbirale hrano za borce in glavni štab, ki so ga tamkaj pričakovali. Osrednje prizorišče je bilo v mali besanski vasi s skromno šolo, kjer je bil pravkar politični tečaj. Čopić je posrečeno opredelil posamezne predstavljavce: komandanta partizanske šole - vojnega invalida, pa kuharja, ki je prepoln aktivističnega jezika in sodobnih krilatice ter je nosilec komične vloge. Čopić je presadil humor svoje rodne Bosne na usta dveh starcev: večnega buntovnika in skitalca Bubale, po klicu mežnarja, in njegove žene. Ljubavno dvojico pa prikazujeta Vukov vnuk in mlada partizanka Dara. V partizanskem taborišču pride do mnogih komičnih prizorov, ki so prepolni bosanske filozofije in pristne ljudske komike. Čopić že zna preslati prepričljivo v bosanske partizane in njihovo uporiško življenje ter v pričako-

vanje lepših dni. Komad je avtorju uspeli. Mnogo so pripomogli nekateri odlični igralci, saj je beograjsko Jugoslovansko dramsko gledališče eno vodilnih v naši državi. Čopić ima bogato zakladnico figur iz Bosanske krajine. Tam se je rodil na novega leta dan 1915. Postal je učitelj in je pozneje diplomiral na beograjski filo-

zofski fakulteti. Ze leta 1941 je stopil v partizane in zadnje vojno leto (1944) je bil med ustanovitelji mladinske revije Pionir in njen urednik. Pisal je že pred vojno, ko je objavjal zgodbe izpod Grmeč planine. Tudi po vojni je nadaljeval s pisateljskim delom. Za roman Prelom je prejel nagrado, opisal je upor v svoji vasi. Zda je poklicni pisatelj in pričakujemo, da nam bo dal še kaj dobrih književnih del. Da je sposoben odrski pisatelj je dokazal Vuk Bubalo.

Jože Zupančič

»Nevesinjska puška«

»Nevesinjska puška« je ime za vstajo, ki je izbruhnila proti Turkom leta 1875 v malem mestecu Nevesinje v Hercegovini, to se pravi na levem bregu Neretve, kakih 40 km od Mostarja. Vstaja je imela zelo velik odmev v tedanjem svetu. Na pomoč upornikom so prihтели prostovoljci iz mnogih evropskih držav, med njimi tudi Slovence Miroslav Hubmajer iz Ljubljane, garibaldinci iz Italije, Crnogorci, Srbi in Rusi. Brez dvojne je bilo med prostovoljci mnogo naprednih ljudi, ki so že doma čutili narodnostno in razredno zatiranje. Takrat so že živlele socialistične ideje, ki so prihajale iz Nemčije in Francije (Pariška komunna je bila 1871). V vrsti evropskih dežel je fevdalni družbeni red že propadel ali pa je bil v razkroju. Le pri nas so vladali jurški fevdalci in neumljeno zatirali naš življenjski, edini dve jugoslovanski državi, Srbija in Crna gora pa sta životarili v zaostalosti,

posledici večstoletnih bojev in tuje zasedbe.

Intrige tujih sil so onemogočile razmah vstaje v Bosni in Hercegovini. Za to ozemlje je bilo več pretendentov: Srbija, Crna gora, Avstro-Ogrska in delno ter posledno še Rusija. Upor se je končal s sklepom velikih sil, da Bosno in Hercegovino zasede avstro-ogrška vojska. To se je zgodilo 1878.

V filmu »Nevesinjska puška« so dokaj dobro prikazane intrige tujih sil proti vstajnikom. Sploh pa niso prikazani vzroki za to vstajo. Tako se bo tujec, ki ne pozna naše zgodovine, lahko vprašal, zakaj so se Hercegovci sploh uprli. Ravno tako je velika pomanjkljivost filma, da se konča z odhodom vojvode Ljubibratice iz domovine zaradi intrig. Gledalcu bo tako ostal zamegljen vid o dogajanju in hili boje, če bi filma dal naslov »Vojvoda Ljubibratice«.

M. P.

Jubilej Ivana Regenta

Nadaljevanje s 1. strani

V tem Kontovežu se je 24. januarja pred osemdesetimi leti rodil Ivan Regent. Oče, pristaniški delavec, nadarjenemu sinu ni mogel nuditi izobrazbe. Zato Ivanu ni preostalo drugega, kot da se je kot trinajstletnik zaposli. Tako je zgodaj okusil kruh tržškega proletarca, saj ni poznal drugega, kakor delo od ranega jutra do poznega večera. V tem se je tudi utrjevala njegova razredna zavest. Prvo politično delo, s katerim ga je zadolžila JSDS, ko ga je leta 1902 sprejela za svojega člana, je bilo raznašanje »Rdečega prapora« tržškim naročnikom. V tem času je v »Rdečem praporu« objavil tudi svoj prvi podlistek.

V delavsko gibanje se je Ivan Regent vključil že v svojem osemnajstem letu. Prav zgodaj pa so ga tudi izvolili na vodilno mesto JSDS, saj je bil že kot tridesetletnik (leta 1914) predsednik njenega izvršnega odbora. Kot osemindesetletnik pa je bil soustanovitelj Komunistične stranke Italije. Na vodilno mesto so ga izvolili prav zaradi njegove sposobnosti, delavnosti in odločnosti v boju proti razrednemu sovražniku. V tem boju pa je dobival vedno več revolucionarnih izkušenj, ki jih je vselej izvajal v duhu humanizma.

Regentovo življenje lahko razdelimo na tri značilna obdobja: prvo obdobje do začetka prve svetovne vojne, drugo od začetka prve do konca druge svetovne vojne in tretje od 1945. leta pa do danes. Za prvo obdobje je značilno Regentovo prizadevanje za uveljavitev JSDS, za organizacijo proletariata v Trstu in Sloveniji, v drugo obdobje sodi pred-

vsem boj proti fašizmu, v tretje pa Regentova prizadevanja za socialistično Jugoslavijo.

Kako veličansko delo je bilo potrebno za zorenje delavskega gibanja in za njegovo usposabljanje za prevzem oblasti in odgovornosti za nadaljnji družbeni razvoj, in za rešitev težkih zgodovinskih nalog, si lahko predstavljamo le, če si predočimo burno zgodovino zadnjih šestdesetih let, za katerih sta bili dve svetovni vojni, tri ruske revolucije, pa tudi porazi svetovnega delavskega gibanja, predvsem polom II. internacionale. V tem obdobju je tudi Jugoslavija postala socialistična država.

Regent pa že od mladih let ni bil samo politik, temveč tudi kulturni delavec. Obe njegovi dejavnosti se tako prepletata, da ju je težko ocenjevati ločeno. Do vstopa v sociali-

stično stranko je bil aktiven član tržškega slovenskega dramskega društva in v letu 1904/1905 tudi eden izmed ustanoviteljev in vodilnih odbornikov »Ljudskega odra«, to je delavskega kulturno-prosvetnega društva v Trstu. Ljudski oder je bil ustanovljen z namenom, da izobražuje predvsem slovensko in hrvaško delavstvo. Bil je prava ljudska univerza z bogato knjižnico in s številnimi odseki. Na vsem ostalem slovenskem področju ni bilo v tistem času kulturno-prosvetne organizacije, ki bi se tako vsa posvetila prosvetljenju delavstva.

Regent je tudi eden izmed najplodnejših marksističnih publicistov. Doslej je ponatisnil v treh knjigah z naslovom »Poglavja iz boja za socializem« svoje najznačilnejše pri-

spevke v dnevnem časopisju in revijah. Med drugim je urejeval »Delavski list«, »Il Lavoratore« in tržaško revijo »Njiva«. V Moskvi je nekaj časa urejeval »Die Rote Hilfe«, po vojni pa je urejeval »Socialistično misel«. Se vedno pa sodeluje v raznih listih in revijah. Tudi pri Prispevkih za zgodovino delavskega gibanja je eden izmed najplodnejših sodelavcev. V knjigi »Progressivna Slovenija, Trst in Koroska«, ki bo v kratkem izšla, je temeljito dopolnil svojo znano razpravo O socialističnem in komunističnem gibanju v Julijski krajini in Istri, ki tako dopolnjena pomeni dragoceno prispevek k zgodovini tržškega in mednarodnega delavskega gibanja, saj osvetljuje tudi mnoge važne dogodke italijanskega socialističnega in komunističnega gibanja.

Tako imamo res dovolj razlogov, da se spominjamo Regentovega jubileja in da mu iskreno čestitamo: »Se na mnogo let!«

ZAGREB. Akcija za zgraditev stanovanj za bive borce v SR Hrvatski se nadaljuje. Sklenjene so pogodbe za zgraditev 1233 stanovanj, a v gradnji je že 1124 stanovanj. V letu 1963/64 je v ta namen angažiranih nad 4,2 milijarde dinarjev in to 2 milijardi 710 milijonov iz občinskih stanovanjskih skladov, iz gospodarskega proračuna in drugih virov 882 milijonov. Organizacija pa bo pri tem sodelovala s 600 milijoni. To so ugotovili na seji predsedstva ZJB NOV Hrvatske.

SPLIT. V prihodnjih štirih mesecih bo občinski stanovanjski sklad odobril kredit v višini 2 milijard in 300 milijonov dinarjev za rešitev stanovanjskega problema bivših borcev in udeležencev NOV. S temi sredstvi bodo s primerno soudeležbo zgradili okoli 800 stanovanj.

BEOGRAD. Spričo podražitve prevoznih in mestnem prometu so se delno spremenile tudi plačave za invalide. Mesečna karto za 600 dinarjev dobijo vojni invalidi z nad 50% invalidnostjo, a mirovni invalidi z nad 60% invalidnostjo. Po 15 din (do sedaj 12 din) plačajo za vsako vožnjo nosilci spomenice ter vojaški vojni in mirovni invalidi nad 20% invalidnostjo. Pravico do brezplačne vožnje imajo na-

rodni heroji in slepi, ki so člani Zveze slepih Jugoslovancev. BITOLJ. Na seji predsedstva ZJB NOV biološkega okruga so razpravljali predvsem o organizacijski pomoči predsedstev zdru-

ženj po občinskih krajevnim organizacijam, da bodo le-te sposobne evidentirati vse bive borce ter rezervne oficirje in podoficirje, kakor tudi da bodo sposobne zbrati vso članarino.

V bratskih republikah

Beograd. Na sestanku predsedstva ZJB NOV Srbije so razpravljali o delu združenj po občinah. Med drugim so sklenili, da bodo do srede februarja po vseh okrajih sklicali posvetovanja o pisanju kronik iz NOB. Prav tako so sklenili, da v predsedstvih okrajnih ZJB NOV do 1. maja letos izdelajo perspektivne programe urejanja partizanskih grobišč, obnovitve obstoječih in postavitve novih spomenikov in obeležij na zgodovinskih krajih. Izdelati bodo tudi programe proslav in raznih prireditve ob pomembnih dneih.

Sisak. Po podatkih, ki so jih v zadnjem času zbrali, živi na področju Banije še vedno 3600 borcev in vojaških vojnih invalidov skupno s člani svojih družin v 820 bajah, ki so jih med vojno zgradili na kraju svojih požganih hiš. V sedemletnem planu bodo rešili tudi ta problem.

Sokolac. Združenje borcev v Sokolcu je s pomočjo občinske skupščine, podjetij in ustanov zgradilo hišo Ljubici Janković, materi narodnega heroja Jovana Jankovića.

Pravni nasveti

L. F. D. K.

Iz vašega pisma je razvidno, da ste 100% vojaški vojni invalid II. skupine iz narodnoosvobodilne vojne; imate popolnoma paralizirano desno roko po streljni poškodbi, ste brez levega očesa in imate paraliziran levi ušlarni živec po poškodbi. Priznali so vam ortopedski dodatek v mesečnem znesku 2.000 din. Ne razumljivo vam je, zakaj vas ne istovetijo s tistim vojaškim vojnim invalidom, ki je brez roke nad komolcem in prejema 6.000 din mesečno ortopedskega dodatka. Po vašem mnenju ni nobene razlike med popolno paralizirano desno roko in amputacijo roke, zlasti še ker vam ta paralizirana roka v ničemer ne koristi, je torej skoraj prav tako, kot če bi bila amputirana. Posebno pa Vas še zanima, če imate pravico do zahtevka za obnovu postopka, ker ste rok za pritožbo po prejemu prve odlo-

be o dodelitvi ortopedskega dodatka zamudili. Gre vam namreč za to, da bi vas pregledala še zdravniška komisija za pregled vojaških vojnih invalidov II. stopnje.

Kakor je razvidno iz vašega vprašanja, vas je zdravniška komisija za pregled vojaških vojnih invalidov I. stopnje uvrstila v 15. točko telesnih okvar četrte stopnje »seznam telesnih okvar, ki dajejo pravico do ortopedskega dodatka«. V tej točki je izrecno rečeno: »druga telesne okvare, ki so posledica zadobljene rane ali poškodbe, če znaša skupen odstotek invalidnosti najmanj 80%«. Ker gre v vašem primeru za telesne okvare, ki so posledica zadobljene rane oz. poškodbe in so lete ocenjene s 100% vojne invalidnosti, vas zdravniška komisija I. stopnje ni mogla razvrstiti v kako drugo točko. Pod tč. 14 je sicer rečeno: »zmanjšanje funkcij ene ali

več okončin, ki je posledica zadobljene rane ali poškodbe, če ima posamezna okvara za posledico najmanj 60% vojno invalidnost«. V točko vas verjetno niso razvrstili zato, ker mora biti ena sama okvara ocenjena z najmanj 60% vojno invalidnostjo. V oseh drugih točkah pa se izrecno zahteva, da imajo pravico do ortopedskega dodatka le tisti vojaški vojni invalidi, katerih poškodba je imela za posledico amputacijo zgornje ali spodnje ali obeh istovrstnih ali raznovrstnih ekstremitet. Edina izjema je točka 2, kjer je rečeno: »okvaro funkcije dveh ali več okončin, ki je posledica zadobljene rane ali poškodbe in ima za posledico 100% vojno invalidnost«. Verjetno vas ne bi mogli uvrstiti v to točko, predvsem zato ne, ker je izrecno rečeno, da gre za okvare funkcij dveh ali več okončin, ki je posledica zadobljene rane ali poškodbe in ima za posledico 100% vojno invalidnost. V vašem primeru pa gre za okvaro leve roke in za izgubo levega očesa. Odstotki vojne invalidnosti se praviloma,

kadar gre za ocenjevanje več vrst poškodb in ran, ne seštevajo, toda če izguba enega očesa pa je ocenjena s 50% vojne invalidnosti. Ker verjetno poškodba leve in desne roke ne znašata skupaj 100% vojne invalidnosti, vas zdravniška komisija ni mogla uvrstiti v to drugo točko. Torej iz celotne analize primera je razvidno, da vas zdravniška komisija ni mogla po seznamu telesnih okvar, ki dajejo pravico do ortopedskega dodatka, uvrstiti drugam kot edino v 15. točko tega seznama.

Ne glede na vse to, kar smo vam doslej povedali, pa imate pravico zahtevati obnovo postopka. Če vas bo zdravniška komisija I. stopnje ponovno razvrstila v 15. točko seznama telesnih okvar in ko prejmete odločbo pristojnega občinskega upravnega organa za invalidske zadeve, se lahko v zakonitem roku pritožite, nakar vas bo pregledala še zdravniška komisija II. stopnje. Zoper mnenje zdravniške komisije II. stopnje, pa ni več rednih pravnih sredstev.

»TV-15« je namenjen vsem članom ZZB

Zadnje mesece lanskega leta je »TV-15«, tedaj še štiri-najstodnevnik, kot glasilo Zveze združenj borcev NOV Slovenije dosegel naklado, ki bi bil nanjo lahko ponosen marsikateri slovenski list. Nekaj nad petdeset tisoč izvodov, ki jih bere najmanj dvakrat toliko ljudi, pomeni lep uspeh za časopis, ki izhaja šele dobro leto. To nam hkrati pove, kako se naši ljudje zanimajo za tematiko NOB, za obrambno vzgojo, za vprašanja, ki dandanes zadevajo življenje nekdanjih partizanov, rezervnih oficirjev in invalidov.

Kljub temu pa lahko trdimo, da naš list še ni prodril povsod, kjer bi ga potrebovali ne samo kot zabavno branje, ampak predvsem kot pripomoček za prenašanje izkušenj, kot organizacijsko vez in za spoznavanje splošnih smernic za delo.

Naj navedemo samo nekaj številčnih podatkov, ki pričajo, da imamo še velike možnosti za razširitev našega lista. Po približnih ocenah je zdaj v Sloveniji kakšnih 150.000 članov ZZB NOV, to je ene oziroma dve ali vse tri organizacije. V mnogih družinah je sicer po več članov naših organizacij in je razumljivo, da ne bodo naročali vsak svojega izvoda istega časopisa. Računamo, da tako od prej navedenega števila naročnikov odpade kakih 30 do 40 odstotkov, ki ne pridejo v poštev kot naročniki »TV-15«. Še vedno pa ostane kakih 100 do 110 tisoč naših članov, ki bi se lahko naročili nanj. Razen tega pa ni nikjer rečeno, da sme biti naročnik »TV-15« samo član ZZB — naše organizacije bi ga lahko širile tudi med mladino, ki jo tematika NOB iz leta v leto bolj zanima.

Ce primerjamo razširjenost lista »TV-15« po okrajih, se nam pokaže naslednja slika: Ljubljana — 22.000 naročnikov (družin, katerih po en član naj bi bil naročnik »TV-15«, je 40.000), Koper — 7669 naročnikov (družin 25.000), Celje — 8288 naročnikov (družin 15.000), Maribor — 9619 naročnikov (družin 20.000).

Znotraj okrajev pa so nekatere občine, ki po številu naročnikov močno zaostajajo. Naj omenimo v ljubljanskem okraju Metliko, ki ima samo 197 naročnikov. Znano je, da je v metliški občini sodelovalo v NOB skoraj vse prebivalstvo. Izgovor, da je občina pasivna in narodni dohodek zelo nizok, pa je le izgovor, saj je naročnina na »TV-15« razmeroma zelo nizka. V mariborskem okraju je v občini Dravograd samo 145 naročnikov. To je tudi občina z najnižjim številom naročnikov v Sloveniji. V Slovenskih Konjicah je 296 naročnikov, v občini Ljubljana-Bežigrad izven mestnega predela samo 205, pri Lenartu v Slovenskih goricah 221, v občini Maribor-Tabor samo 248.

Omenili smo nekatere občine z nizkim številom naročnikov, kar se ne da opravičiti, posebno še, če te občine primerjamo z nekaterimi drugimi, katerih prebivalci žive in delajo v približno enakih razmerah, pa imajo neprimerno večje število naročnikov.

Ce pretehtamo vse te podatke in okoliščine, se pojavi vprašanje: Ali so naše organizacije storile dovolj za širjenje našega tiska — v prvi vrsti in zlasti med svojim članstvom, v drugi pa med drugimi ljudmi.

Zdaj, ko potekajo vsepovsod letne skupščine in krajevne konference, je čas, da spregovorimo nekaj besed tudi o konkretnem delu naših organizacij za širjenje našega tiska. Koliko je organizacij, ki so izkoristile za to važno in potrebno akcijo vsako priložnost, zlasti pa taka množična zborovanja, kot so proslave ob raznih praznikih, krajevne konference in letne skupščine? Koliko je organizacij, katerih vodstva so po večkrat na leto razpravljala o razširjenosti našega tiska in se niso zadovoljila s splošnimi ugotovitvami, da je naročnikov dovolj ali premalo, oziroma da člani ne kažejo zanimanja zanj?

Katere organizacije so na podlagi takih ocen sprejele konkretne sklepe za povečanje števila naročnikov, seznanile članstvo z listom in se pozanimale za finančne zmožnosti posameznikov?

Na tem ali onem zborovanju so povedali, da izhaja tak in tak časopis, da bi bilo dobro, če bi ga člani naročili... To je bilo vse, kar so napravili. To pa je tudi eden izmed temeljnih razlogov, zakaj še vedno ni najmanj 50.000 članov ZZB naročenih na naš list.

Torej, napravimo konec samozadovoljstva, ki ponekod vlada glede razširjenosti našega tiska, odpravimo pa tudi razna nepravilna ali celo oportunistična stališča, da ni po gojev za večje število naročnikov.

Število naročnikov na naš tisk je tudi dokaj objektivno spricvalno politično-vzgojnega ter organizacijskega dela naših organizacij na posameznem področju.

UREDNIŠTVO IN UPRAVA »TV-15«

V vseh nas živi Koroška kot zibelka slovenstva, kjer so ustoličevali karantanske vojvode, kot dežela številnih jezer in čistiljivih starin. Poleg tega imamo številni Slovenci, zlasti Gorenjci tamkaj sorodnike še iz časov, ko na Karavankah ni bilo meje in so se prebivalci obeh, tedaj še avstro-ogorskih dežel — Koroške ter Kranjske — med seboj mogli in ženili. Številni Gorenjci so iskali tudi zaposlitve na Koroškem, ker je bilo tam več kruha, več polja in več industrije.

Namenil sem se obiskati to pokrajino in si ogledati njene zanimivosti. Potoval sem čez prelaz Podkoren, kamor so letos z jugoslovanske strani asfaltirali cesto, in začeli graditi stavbo, kjer bodo razne obmejne službe. Kratke obmejne formalnosti, zapornica se dvigne, in že smo na avstrijski strani. Avstrijski carinski organi se zanimajo samo za žganje. Pečat na potni list, in nadaljujem pot.

Cesta na avstrijski strani je veliko bolj strma kot na naši, ker leži savska dolina višje kot dravska. Tudi asfaltirana še ni. Zato pa so po dolinah ceste lepe in ravne. Opazil sem, da gradijo ceste po odsekih. Kjer je zelo slaba cesta, napravijo novo ali staro rekonstruirajo. Naslednje leto spet izberejo najslabši odsek, tretje leto je na vrsti naslednji, če imajo pač denar.

Nihče ne more zanikati, da tudi Avstrija ni doživela v zadnjih letih gospodarskega napredka, ki se zrcali na porastu življenjske ravnini, novih stavbah in cestah, pa še v povečanju števila avtomobilov. Za te uspehe se Avstriji lahko zahvaljivo predvsem veleto-ku bogatih turistov, večinoma iz Zahodne Nemčije. Toda če pravim bogatih, ne mislim na kapitaliste v klasičnem smislu besede. Mislimo samo na take ljudi, ki v Avstriji iščejo počitek in mir, pa še košček alpske kmečke domačnosti, črn kruh, zaseko in surovo maslo. To, česar v močno industrializirani Zahodni Nemčiji že zdavnaj ni več. Ti ljudje pa so največkrat pripadniki srednjih slojev, ki jih v splošnem štejemo za bogate samo zaradi razlik v življenjski ravnini, saj prinašajo državi in posameznikom dragocene devize. Ne manjka pa v Avstriji tudi letovišče za milijonarje.

Iz zgodovine se spominjam, da je bilo središče države karantanskih Slovencev blizu Celovca, na Gosposvet-skem polju. Ze Rimljani so bili tam ustanovili mesto Virunum in Celovec je nastal kakih 15 km južneje. Tu je naravno križišče poti. Glavni predniki, oziroma predhodniki, današnjih Korošcev so si izbrali za svoje središče pripraven kraj.

Ruševine Virunuma so izginile že zdavnaj pod rušo. Kamenje so porabili za zidavo Celovca in gosposvetske cerkve, velike stavbe v sklopu močne utrdbe. Ko so širili krščanstvo, so si pač izbrali ta kraj kot središče dežele tudi za postavitev tako mogočne cerkve. (Po velikosti

Hodil sem po Koroškem

bi bila lahko škofijska katedrala, ne pa središče podeželske fare.)

Iz slovenske zgodovine znani vojvodski prestol leži tik ob cesti, v smrekovem gaju. Zraven je parkirni prostor. Naokrog se razprostira kot miza ravno polje. Častiljivo pozelenelo kamenje, izlizano od padavin in človeških rok, so naši predniki privlekli iz razvalin Virunuma. Knežji kamen, glava rimskega stebra, prav tako iz Virunuma, pa je zdaj v celovškem muzeju.

Zgodovinsko dejstvo je, da so bili predniki današnjih Korošcev in sploh večine Avstrijcev slovenskega porekla. O tem pričajo krajevna in rodbinska imena, pa tudi posamezne besede, ki so ohranile v krajevnih narečjih. Uradno zgodovinsko je tega ne priznava, zanikati pa tudi ne more, saj so sledovi slovenske preteklosti še preveč sveži. Prav tako pa so še zelo sveži sledovi hudega gospodarskega, kulturnega in političnega pritiska v preteklosti, zaradi česar so se ohranili karantanski Slovenci samo še na skrajnem jugu dežele kot današnji koroški Slovenci.

Otroci v šolah se učijo, razen manjšine, samo nemško. Zeleznice, trgovina, obrt, kmetijstvo — vsepovsod je uradni jezik nemški. Lagal bi, če bi trdil, da je v Avstriji slovensčina prepovedan jezik, da je v zadnjih letih še kdo kaznoval, ker je govoril slovensko. Toda Slovenci morajo hočeš nočeš prilagajati svoje življenje okoliščini, ki je v jezиковnem pogledu. Turisti so večinoma Nemci, ki prinašajo v deželo nove navade, nove pojme. Zato se Slovincem domači besedni zaklad čedalje bolj krči. Za predmete, ki jih potrebu-

jejo v vsakdanjem življenju, še vedo slovenske izraze, za vse drugo pa samo še nemške. Nemške knjige so cenejše (ker pač izhajajo v večjih nakladah). Tudi izbira nemških knjig je večja. In tako je tudi čisto iz ekonomskih razlogov slovenska knjiga, časopis in vse drugo, kar spada pod pojem »kultura«, mnogo dražje kot nemško. Če k temu prštejemo še stoletja star slovenski občutek manjvrednosti, zaradi tega, ker smo bili Slovenci vedno le podložniki, pa še naravno sposobnost Slovencev za učenje tujih jezikov, nam bo postalo jasno, zakaj se število slovensko govorečih Korošcev iz leta v leto manjša.

Ta kapitalistična integracija v kulturi, ki traja že stoletja, seveda postavlja vse večje narode v privilegiran položaj proti manjšini. Njene posledice pa se vidijo zlasti na Koroškem, kjer so še posebej jasne zaradi meje, ki loči koroške Slovence od matičnega naroda in ki je bila precej časa skoraj docela zaprta za kultura prizadevanja z jugoslovanske strani.

Hodil sem po pokopališčih in gledal napise na nagrobnikih. Po njih se da ugotoviti asimilacijo slovenskega življa na Koroškem, oziroma naseljevanje Nemcev. Okoli samostanov in gradov so na pokopališčih nemška imena na spomenikih v večini. To je znak, da so se Nemci tamkaj najprej naselili. Včasih so utonili v slovenski okoliščini in se asimilirali v Slovence, še večkrat pa je bilo narobe. Toda tudi ti poslovenjeni Nemci so se prej ali pozneje spet ponemčili. Kot krik upornosti proti nemški asimilaciji pa zasledimo

Gosposvetsko polje ob Glini, severno od Celovca, je bilo v 7. stoletju središče slovenske karantanske kneževine. V 15. stoletju je bilo tod zadnje ustoličenje vojvod v slovenskem jeziku

posamezne nagrobnike s slovenskimi napisi in celo z imeni ter priimki, pisanimi v slovenskem pravopisu. Še več pa je priimkov, kjer se jasno čuti slovensko poreklo tamkaj pokopanega. To so tisti priimki, ki se končujejo na »...nigg« (nik), nadalje na »...tschitsch« (čič) in podobno. To so pač priimki, ki se drugače niso dali ponemčiti, potem ko so se njihovi lastniki začutili Nemce ali pa so jih k temu tako ali drugače prisilili.

Na koroških pokopališčih pa so tudi številni vojaški grobovi in spomeniki padlim vojakom od egiptovske meje do polarnega kroga. Sezname padlih so dolgi, kar je znak, da je vojna tudi od Korošcev zahlevala velike žrtve. Ko sem govoril s Korošci obeh narodnosti o zadnji vojni, nisem naletel na nikogar, ki bi trdil, da se mu je dobro godilo. Z ljudmi raznih prepričan, od komunistov do katoličanov, ki so doživeli marsikaj hudega. Vsi so proti vojni. Tudi ob smrti ameriškega predsednika Kennedyja je bilo javno mnenje, da so ga ubili desni skrajneži.

Z mnogimi sem govoril tudi o naši NOB. Slovenci so kljub svetovnonazorskim razlikam razen redkih izjem vsi ponosni na to, da so se njihovi rojaki edini v Avstriji dolgo časa upirali nacizmu. Zdaj celo mnogi emigranti, ki so se naselili na Koroškem in ki niso zagrešili hudih zločinov, priznavajo, da so ga polomili, ko so se bojevali proti partizanom.

In šele takole v tujini, v razgovoru z nekdanjimi sovravniki, spoznaš vso veličino našega boja in ugotoviš, da smo partizani tudi moralno zmagali. Č. B.

Ta teden objavljamo drugo serijo pisem iz Belgije

HEDY URACH (Emma) je bila šivilja. Rojena je bila na Dunaju dne 20. avgusta 1910 v zavedni socialistični družini. Kot dekle je dobila pomembno funkcijo v Mladinski zvezi avstrijske KP, ki jo je nato poslala na Leninski inštitut v Moskvo. Po razpustitvi partije je nadaljevala z delom v ilegalni. Po priključitvi Avstrije k »Reichu« so zaprli vso njeno družino. Dosegla je, da so jih izpustili, ona pa je takoj odšla v Belgijo, kjer je nadaljevala s svojo protinacistično aktivnostjo. Belgijske oblasti so jo zaradi tega internirale. Po nacističnem vdiru v to deželo se je po »Tegeln« pti vrnila v Avstrijo in se ponovno vključila v delo za KP Avstrije. Junija 1941 so jo aretirali gestapovci. Peti senat na Dunaju jo je obsodil na smrt. Dne 17. maja 1943 je bila objavljen in z njo še sedem tovarštev.

Dragi moji! 21.III. 1943
Ce bi usoda odločila, da moram oditi pet minut pred dvanaajsto, tedaj naj velja vam ta moj pozdrav, vsemu, kar je lepega in dobrega pa moja brezmejnja ljubezen. Zdej, ko smo že blizu velikemu obračunu, me bo mamica popolnoma razumela. Razumela bo, zakaj prenašam posledice svojega obstoja s ponosom. Resnično sem ponosna, da sem hči staršev, ki so znali v meni zbuditi smisel za vse lepo in dobro hkrati z razumevanjem življenja, tistega življenja, katerega najpopolnejši vzor je bil moj ljubljeni očka. Ne bodite žalostni! Gre le za vojaka, ki so ga poklicali v boj za pravično stvar. Moja ljubezen je namenjena vam, vam in vsemu delavskemu razredu. Ponosna sem, da izhajam iz njega in da sem del tistega čudovitega sloja, na katerem stoni življenje. Zavedaj, da je vse izpolnjeno, lajša hojo po temi. Rada bi vide-la, da bi vam bila ta zavest v pomoč in tolažbo. Povsem mirno prbijam svoj čas v celici smrti. Moja prijateljica iz St. vam bo to potrdila osebno. V mislih bom ostala do kraja z vami, pri vajini ljubezni in pri vajinem trpljenju, očka in mamica. Pošiljam vama še tisoče poljubov.
Tebi, Lois, želim vso srečo, kakor tudi tvojemu mišku in Anni, na ka-

tera tolikokrat mislim. Najlepše pozdrave Annini družini, teti Sophii, Agi in Bertl. Vsi so mi tako pri srcu! Gustija naprošam, da sporoči dedku (Komunistični partiji — op. red.) vse, kar je vredno, da ve. S tem bo opravil za bodočnost važno nalogo. Sama nase sem ponosna, da so gestapovci med obravnavo poudarili kot obtežilno okolnost moj molk in da sem bila obsodena zgolj na podlagi zakona o zaščiti države. E. me je med razpravo hudo bremenila, česar pa nikakor ne morem razumeti. Sicer pa je Gestapo vedel o meni vse, celo o

prijateljstvu s Heinjem. Gusti ve, kaj mislim in sporoči bo dedku moje zadnje želje. Dedek se bo moral pozanimati za Eriko; prisrčen pozdrav njenim staršem.

Vsa moja ljubezen in življenje sta posvečena dedku. Mislim, da bo lahko ponosen name Nisem ga razočarala, saj sem dala zanj prav vse, kar sem mogla.

Vam, dragi starši, in tebi, Lois, se še zadnjič in najtopleje zahvaljujem in vam ponovno potrjujem svojo nezlomljivo vero v zmago pravice delav-skega razreda.

V mojem imenu pozdravite svobodno in vse, ki so mi dragi.
Hedy.

POIZVEDBE

Franc Dekleva, Tržaška cesta 20, Postojna, naproša tovaršča, ki je bil kurir Komande mesta St. Peter na Krasu (Pivka), in ga poznajo pod imenom Jože Ribničan, da pošlje svoj naslov na Turistični urad v Postojni. Ta kurir se je večkrat kretal v Zejah. Prestranko, Kočah, Slavin in drugih okoliških vaseh. Kolikor je znano, prebiva zdaj ta tovaršča v Mariboru. Za podatke se tov. Dekleva že vnaprej zahvaljuje!

Sredi junija 1943 me je pri podlehniški pošti, na glavni cesti proti Ptujju dohitel lahek voz s konjsko vprego. Poleg vozilca, sta sedela še dva lepo obetečna moska, ki sta me nagovorila slovensko in povabila naj prisredem do Ptujja, kamor sem bil namenjen. Če kateri od te trojice prebere te vrstice, prosim, naj mi javi svoj naslov.

Anton Dečko
Središče 181

Lovro Orehek, star 22 let, doma iz Gorjuse pri Dobu (pri Domžalah), je bil borec Slandrove brigade in pogrešan od jeseni 1943. Njegova sestra JUSTINA CESNIK, PRESERJE P. RADOMLJE, vlijudno prosil preživele borce

Slandrove brigade, naj ji sporoče, če karkoli vedo o izginilem bratu. Tudi v knjigi Iva Liparja »Slandrovc« ni nikjer omenjen, prav tako o Lovrovi usodi ničesar ne ve tovaršča na njegovi levi strani.

Ze od leta 1944 pogrešam sina Alojza Slausia iz Lovrenca na Pohorju. Od tedaj dalje nimam o njem nebehni sporočil. Bil je partizan v 3. četli I. bataljona Tomšičeve brigade (14. divizija). Ko je brigada odšla s Pohorja v Zgornjo Savinjsko dolino, je moj sin odšel in od tedaj dalje ne vem o njem nič, samo to, da je baje padel. Prosim vse borce in oficirje iz enote, v kateri je bil moj sin, če mi sporočijo, kje in kdaj je padel ter kje je pokopan.

Helena Slaus
Lovrenc 207 na Pohorju

Na mestnem trgu

Pred koncem preteklega leta je minilo 70 let od rojstva Avgusta Cesarca (roj. 4. decembra 1893, kot žrtev ustašev umrl julija 1941), borca-pisatelja, ki je svoje delo in življenje posvetil brezpravnim in zatiranim. Njegove številne novele, romane, povesti, potopise in študije odlikujejo neomajna resničnost, čut za pravičnost in solidarnost z narodi, sloji in posameznimi ljudmi, ki so se bili za svoj obstoj. V našem časopisu lahko žal odmerimo njegovemu spominu le malo prostora, nekoliko skrajšano črtico, ki jo objavljamo, bliže pa se lahko seznanite s Cesarcem v februarški številki revije »Borec«.

sploh kaj pišejo o kaki iniciativi? Glejte, spet so prišli do enega! Lejte, lobanja! Ampak kako počasi delajo, s prsti razgrinjajo, ko da se bojijo, da jih ne bi bolelo!

— Bolelo jih je, ko so se živeli, no, pa so vsaj zdaj z njimi previdni in nežni, haha! Ampak najbrž je vzrok nekje drugje. Saj ste najbrž brali. Mislijo, da bodo našli pri mrtvih kak denar, mogoče tudi zlato... Znebraj je to tako, da so eni žive zato, da pridejo drugi do denarja in zlata. No, vidite, zdaj bo potegnil lobanja iz zemlje kot rožino iz šarklja! Hahaha, pa je res smešno to naše človeško življenje, ali ne? Smešno, pa tudi žalostno. Če samo pomislimo, da bomo mi vsi nekoč, pa karkoli smo, nekoč takle ubog okostnjak... Kaj pa ti iščeš tod? Marš! Izgubi se k mesarjem, tam so kosti zate? O, pardon, gospodična, to je vaš pes?

(Nadaljevanje na 12. strani)

Trg sredi mesta, na tleh, ki so čezeni šla stoletja. Razsežna betonska plošča — paleta za vse barve, oder za najbolj pišan zbor člo-

veške operete, v kateri gra prvo vlogo želodec.

Mesarji — vzgledno spitana telesa, z obrazi kot rdeča luna. Velika, krvava stegna volov, ki so se mogoče še včeraj: živi pasli nekje po zelenem travniku, z zarjo in soncem v svojih lenih, tihih očeh. Beli sloji slanine — ko bi bilo to kje drugje, bi si lahko mislili, da so skladi krede ali belega marmorja.

— Prosim eno kilo, ampak ne veliko kožic!

— Ja, gospodična, le kje dobite brez kožic?

Še kaka beseda, in tehtnica iz medi se je pobelila. Pa je spet rumena, belina se je skrila v črn cekar iz povojnega platna. V torbici je kak dmar manj, kot je tudi od kile v cekarju kaka deka manj, zato pa bodo jedli doma vsaj ti otroci in ta mož sočivje z mastjo in ne le z vodo ali sploh ničesar, če že nimajo kaj jesti drugi otroci in drug mož, zakaj takih je dosti.

— Botriča, koliko hočete za ta dva korenčka? Tri dinarje? Eje, zadnjič sem prav tako dobila za dva.

— Potem si jih pa tam kupite, kjer jih dobite za dva!

— No, smo mar skupaj krave pasli!

— Kaj bi skupaj krave pasli! Pojdite vi namesto mene sejat pa kopat pa še tako daleč v mesto nosit tolikšno košaro, pa dinarjev boste hoteli!

Vse zaradi korenja. Pa tu so še perteršilj, solata, kisló zelje, repa, maslo, jajca — vsi domači sadovi zemlje, sonca, narave in človeškega dela so tu razstavljeni po lesenih klopih in vse jih pisano obdajajo v svojih nošah botre-prodajalke, botri-prodajalci — ko da so tudi oni tukaj razstavljeni, le zdaj kot iz nekega muzeja preteklih dni.

Trg borejši: Zelodec mesta, želja, pradavna, neutrudna želja, petpetum mobile življenja!

A samo malo naprej, resda na drugi strani od teh kosti, ki jih kupujejo za družinsko juho, vendar pa še zmeraj zelo blizu, tik pod robom razsežne betonske tržne plošče kopljejo zemljo, da bi razširili trg.

Kopljejo zemljo za trg ali za nebotičnik ali kopljejo grob? Zakaj tu zares izkopavajo grobove, stare grobove, nepričakovane, za katere ni nihče vedel, da so tu.

Zbira se ljudstvo okoli njih, ljudstvo s trga. Mamice, kuharice, dedke, otroci, starci, sluge in uslužni možje; s cekarji, košarami, torbami, polnimi zelenjave, korenja, solate, kislega zelja, repe, jajc, govedine, slanine. Žive glave gledajo mrtve glave, žive golenice se gibljejo nad mrtvimi golenicami, živa usta govore mrtvim ustom.

— Kaj pravite? Glejte no, saj bi bilo kar mogoče! Res, časopisi o tem ne pišejo. Kdaj pa

Mednarodno sodelovanje bivših borcev

SKLEPI MEDNARODNEGA KOMITEJA INTERNIRANČEV IZ BUCHENWALDA

Mednarodni komite internirancev iz nekdanjega nacističnega taborišča Buchenwald je pred kratkim imel svoj sestanek na Dunaju.

Na tem sestanku so na podlagi načela »Naš ideal je zgraditev novega sveta v miru in svobodi« sklenili prirediti ob 20-letnici osvoboditve taborišča svečano komemoracijo v počastitev šestdesetih tisoč žrtev, ki so jih v Buchenwaldu »uničili« nacisti. Zbrali bodo tudi vse dokumente o boju proti fašizmu v taborišču. Zahtevali bodo, da se arhiv Mednarodne preiskovalne službe v Arolsenu ne odda ZR Nemčiji in da naj ostane, nadalje pod nadzorstvom Mednarodnega rdečega križa. Vojni zločinci morajo biti kaznovani, so naglasili, tudi proti neonacizmu je treba okrepiti boj proti osvajaškemu militarizmu, za obrambo miru je častna naloga tudi za vse preživle iz Buchenwalda.

Mednarodni komite za Buchenwald želi tudi, da se nadaljuje začeti boj proti dosegajočemu napredku med narodi in utrditve miru, ki je obstoječa. V času, ko agenti razuma, fašizma in pristaši metod nasilja ponovno pobijajo ljudi, bo enotnost preživelih iz vseh koncentracijskih taborišč, udeležencev odporiških gibanj in rodoljubov vseh dežel pomagala ohraniti mir, neodvisnost narodov in svobodo ljudi.

LETOS BO ČETRTA MEDNARODNA MEDICINSKA KONFERENCA

Na sestanku medicinske komisije FIR (Mednarodna federacija udeležencev odporiških gibanj), ki je bil v Pragi, so zdravniki iz raznih dežel pregledali rezultate proučevanja in zdravljenja posledic vojne, ki so jih dosegli po prvi mednarodni medicinski konferenci do danes. Po sklepih IV. kongresa FIR, ki je bil lani v Varšavi, bo četrta medicinska konferenca FIR v dneh 20. do 23. junija 1964. Kraj konference bodo določili kasneje.

Po dosedanjih rezultatih prejšnjih medicinskih konferenc, sta dve osnovni temi iz nauka o taboriščnih boleznih izčrpanost in prehitro staranje udeležencev odporiških gibanj, bivših internirancev, deportirancev, političnih zapornikov in vojni ujetnikov, ki zahtevata globljo analizo.

Medicinska komisija FIR je predvidela štiri skupine tem za prihodnjo mednarodno konferenco medicinske komisije, in to:

Analiza prvotnih metod raziskav na področju izčrpanosti in staranja

kot posledic življenja v ilegali in v koncentracijskih taboriščih; funkcionalno preizkušanje slabotnih in prezgodaj ostarelih; zdravljenje osnovnih vzrokov in znakov izčrpanosti in staranja;

Socialni ukrepi, metode postopka, statistični in drugi podatki iz področja medicinskega varstva udeležencev odporiških gibanj, internirancev, deportirancev, političnih pripornikov in vojni ujetnikov.

MLADINSKO TEKMOVANJE FMAC

Ob praznovanju obletnice Splošne deklaracije o človeških pravicah, ki jo je sprejela Generalna skupščina Združenih narodov, je Svetovna federacija bivših borcev konec lanskega leta organizirala mednarodno tekmovanje za mladino med 17. in 20. letom iz dežel, članic FMAC o temi »Kako lahko okrepljeno zanimanje javnosti za Splošno deklaracijo o človeških pravicah prispeva k ohraniti miru na svetu?«

Dobili so nad 200 del zmagovalcev v nacionalnih tekmovanjih, ki so jih organizirala bojevska združenja iz petindvajsetih dežel. Prvo nagrado so podelili 20-letni mladinki iz Finske Ingi Stark, drugo in tretjo nagrado sta dobila Erik Gold iz Nove Zelandije in Edvard Valden iz Gane.

Občinska skupščina Murska Sobota

Z DRUŽBENO-POLITIČNIMI ORGANIZACIJAMI

želi občanom, delovnim kolektivom gospodarskih organizacij, ustanov in zavodov v murskosoboški komuni, da bi v letu 1964 dosegli čimveč delovnih uspehov tako v gospodarstvu, družbeno-politični dejavnosti, kulturno-prosvetnem življenju in tako doprinesli tudi v letu 1964 pomembne delovne uspehe k socialistični graditvi naše republike

Več prihrankov — prijetnejši dopust!

Vaš denar nalagajte na hranilno knjižico v Komunalno banko Celje ali Celjsko mestno hranilnico

Komunalna banka Celje z ekspoziturnimi in podružnico Celjsko mestno hranilnico obrestuje hranilne vloge po najugodnejši obrestni meri

Več prihrankov — udobnejši dom — večje zadovoljstvo!

Komunalna banka Celje in Celjska mestna hranilnica vam hranilne vloge najugodnejše obrestuje

Hranilna knjižica je vaš zanesljivi prijatelj, ki vam pomaga, ko je pomoč najpotrebnejša

Vloge zbira Komunalna banka Celje s Celjsko mestno hranilnico in jih najugodnejše obrestuje

Na dopustu, ob morju ali v planinah, najvas spremlja osvežujoča cigareta

NORD filter TOBAČNE TOVARNE V LJUBLJANI

NORD FILTER

NORD FILTER

TEKSTILNA TOVARNA

»Otiški vrh«

pošta Dravograd

izdeluje kvalitetno hlačeveno in keper za delovne obleke

Kolektiv tovarne želi vsem kolektivom gospodarskih organizacij kot tudi občanom srečno in uspehov polno leto 1964

Oljarna Fram

izdeluje kvalitetno in okusno bučno olje

Vsem poslovnim prijateljem in delovnim kolektivom želi v letu 1964 veliko delovnih uspehov

SGP »Gorenjc« Radovljica

opravlja vse vrste visokih in nizkih gradenj in vsa ostala gradbena dela. Gradbeni operativi v novem letu 1964 veliko delovnih uspehov

Še danes se naročite na »Kmečki glas«

Obpravna kmetijska vprašanja in strokovno svetuje.

Razen tega berete v posebnih rubrikah zanimive reportaže in poročila zlasti iz domačih krajev o ljudeh in dogodkih, vprašajte — odgovorjamo, zanimiv podlistek, novice od tu in tam, dom in elektrika, praktični nasveti.

Pravni, zdravnikovi in strokovni nasveti so za naročnike brezplačni.

Naročniki imajo pri malih oglasih 50 % popusta.

Naročnina je ostala neizpremenjena in znaša celoletno samo 1000 dinarjev.

Znananka za 15 din

Casopisno podjetje KMEČKI GLAS

LJUBLJANA Miklošičeva 4/1 P. P. 47

NAROČAM TEDNIK »KMEČKI GLAS«

Pošiljati pričnite dne na naslov:

Priimek in ime

Kraj, hiš. št.

Pošta

(podpis)

»AGROMOTOR«

v Šempetru pri Gorici

- OPRAVLJA REMONT IN IZVR-
- SUJE POPRAVILA NA VSEH
- VRSTAH KMETIJSKIH STRO-
- JEV IN VOZILIH ZA CESTNI
- PROMET

Delovni kolektiv želi vsem poslovnim prijateljem, občanom in voznikom motornih vozil v l. 1964 veliko delovnih uspehov

TRGOVSKO PODJETJE

»GORIČANKA«, Šalovci

zalaga potrošnike z vsemi vrstami blaga in si bo tudi v prihodnje prizadevalo zadovoljiti jih s solidno potrebo in široko izbiro blaga. Vsem poslovnim prijateljem, potrošnikom in občanom želi v letu 1964 veliko delovnih uspehov z željo, da tudi v prihodnje zadovolji želje potrošnikov

Tovarna kovinskih izdelkov in izdelkov iz plastičnih mas

»JOŽE KERENCIČ«, Ormož

izdeluje avtomobilsko plastiko, opravlja oblikovanje vseh vrst krmilnih koles, razen tega pa izdeluje še kamionske tapete PVC, drobno plastiko, vse izdelke acetatung, celuloze ter ima kooperantske odnose s sorodnimi podjetji

Kmetijska zadruga »Crenšovci«

Z DOBRO RAZVITO POLJEDELSKO DEJAVNOSTJO IN ŽIVINOREJO, SE TUDI V NOVEM LETU PRIPOROČA VSEM SVOJIM ODJEMALCEM TER ŽELI DELOVNIM KOLEKTIVOM OSTALIH PODJETIJ USPEHOV POLNO LETO 1964

KMETIJSKA ZADRUGA »BELTINCI«

KI SE BAVI S POLJEDELSTVOM IN VZREJA KLAVNO IN PLEMENSKO ŽIVINO, ŽELI TUDI V PRIHODNJE DOBRO SODELOVANJE S SVOJIMI POSLOVNIMI PRIJATELJI TER JIM ŽELI KOT TUDI OSTALIM OBČANOM IN DELOVNIM KOLEKTIVOM VELIKO USPEHOV V LETU 1964

Gradbeno podjetje »POMURJE« MURSKA SOBOTA

OPRAVLJA VSE VRSTE VISOKIH IN NIZKIH GRADENJ IN VSA OSTALA GRADBENA DELA TER ŽELI VSEM SORODNIM PODJETJEM, DELOVNIM KOLEKTIVOM IN DRUŽBENO-POLITIČNIM ORGANIZACIJAM USPEHOV POLNO LETO 1964

Kmetijsko gozdarska zadruga »PETROVCI«

OPRAVLJA VSA POLJEDELSKA DELA, SE BAVI Z ŽIVINOREJO, IMA LASTNO FARMO BROJLERJEV IN OPRAVLJA VSA AGROMELIORAČIJSKA DELA

KMETIJSKO GOZDARSKA ZADRUGA ŽELI VSEM KMETIJSKIM PROIZVAJALCEM IN OBČANOM »SREČNO 1964«

Občinska skupščina »Lenart« v Slovenskih goricah

ŽELI SKUPNO Z DRUŽBENO-POLITIČNIMI ORGANIZACIJAMI VSEM OBČANOM DELOVNIM KOLEKTIVOM GOSPODARSKIH ORGANIZACIJ, ZAVODOV IN USTANOV SREČNO IN DELOVNIH USPEHOV POLNO NOVO LETO 1964 V DRUŽBENO-POLITIČNI, GOSPODARSKI IN KULTURNO-PROSVETNI DEJAVNOSTI

KRIŽEVSKÉ OPEKARNE

KRIŽEVCI
pri Ljutomeru

Izdelujejo in nudijo svojim odjemalcem vseh vrst strešnikov, bobrovcev, zidakov, votlakov, modelarne bloke, stropnike in ostale opečne izdelke po naročilu

Delovni kolektiv »Križevske opekarne« želi vsem svojim odjemalcem, poslovnim prijateljem in ostalim občanom srečno in uspehov polno novo leto 1964

LIP Radomlje

JE ZNANO PO SVOJIH KVALITETNIH IZDELKIH

IZDELUJE KOSOVNO POHIŠTVO, STOLE, FOTELJE, MIZE, KUHINJSKO OPREMO, PARKET VSEH VRST, LESENE ZABOJE IN ZAGAN LES VSEH VRST TER LESNO MOKO

Delovni kolektiv podjetja želi veliko delovnih uspehov vsem delovnim kolektivom gospodarskih organizacij v letu 1964

MEHANIKA LENDAVA

NUDI
VSEM OBČANOM
SVOJE KVALITETNE
SERVISNE USLUGE

TER JIM ŽELI
USPEHOV POLNO
NOVO LETO 1964

Tovarna oblačil, perila in pletenin

»Mura« Murska Sobota

IZDELUJE

VSE VRSTE KVALITETNIH
KAMGARNOV

PRIZNANI IZDELKI MOŠKEGA,
ZENSKEGA IN OTROŠKEGA
PERILA

SO ZNANI DALEČ NAKOLI,
KER SI DELOVNI KOLEKTIV
PRIZADEVA ČIMBOLJ
ZADOVOLJITI POTROŠNIKE
IN SVOJE ODJEMALCE

DELOVNI KOLEKTIV
TOVARNE MURA

ŽELI VSEM POTROŠNIKOM
IN OBČANOM »SREČNO 1964«
Z ZELJO, DA BI TUDI LETOS
KAJ RADI POSEGALI
PO NJENIH IZDELKIH

GRADBENO PODJETJE

»GRADBENIK« Lendava

opravlja vsa gradbena dela in v to stroko spadajoča dela ter želi poslovnim prijateljem in gradbeni operativi čimveč delovnih uspehov v letu 1964

Kmetijski kombinat »RADGONA«

P. RADGONA

je poznan po svojih dobrih proizvodih šampanjca, vseh vrst buteljčnih vin, dobro razviti živinoreji, poljedelstvu in kvalitetnih mesnih izdelkih. Delovni kolektiv Kmetijskega kombinata »Radgona« se tudi v letu 1964 priporoča vsem svojim odjemalcem in poslovnim prijateljem.

PODJETJE ZA OPRAVLJANJE
KOMUNALNIH DEJAVNOSTI

KOMUNA, Beltinci

- opravlja vsa komunalna dela,
 - kanalizacijo,
 - vodovod in
- razne drobne usluge

Delovni kolektiv želi vsem občanom in kolektivom gospodarskih organizacij »srečno 1964«

Železniško
transportno
podjetje

NOVO MESTO

opravlja
ves tovarni prevoz
in osebni
železniški promet.
Vsem potnikom
v letu 1964
želi kolektiv
železniškega
transportnega
podjetja Novo mesto
srečno vožnjo!

Kemična čistilnica
in pralnica

»LABOD«
LJUBLJANA

opravlja
pranje perila
in kemično čiščenje
in se priporoča
tudi v prihodnje
vsem svojim
odjemalcem

ČZP »POMURSKI TISK«

IMA ŠIROK KROG SVOJE DEJAVNOSTI. IZDAJA LIST »POMURSKI VESTNIK« IN »IVÉPÜJSÁG« ZA MADŽARSKO NARODNO MANJŠINO, KOT ZALOŽBA PA JE S SVOJIMI KVALITETNIMI IZDAJAMI KNJIG V SLOVENSKEM IN MADŽARSKEM JEZIKU ZNANA DALEČ PO NAŠI DOMOVINI. ČASOPISNO ZALOŽNIŠKO PODJETJE »POMURSKI TISK« IMA LASTNO TISKARNO, NUDI VSE VRSTE TISKARNIŠKIH USLUG TER PESTRO IZBIRO EMBALAŽNIH IZDELKOV IZ KARTONA.

V NJENIH KNJIGARNAH NAJDE POTROŠNIK VSE VRSTE PISARNIŠKEGA MATERIALA, LJUBITELJI DOBRE KNJIGE PA IMAJO NA IZBIRO LEPE KNJIŽNE IZDAJE V SLOVENSKEM IN MADŽARSKEM JEZIKU.

DELOVNIM KOLEKTIVOM, POTROŠNIKOM IN OBČANOM ŽELI ČASOPISNO ZALOŽNIŠKO PODJETJE »POMURSKI TISK« V LETU 1964 VELIKO DELOVNIH USPEHOV.

CINKARNA

CELJE

METALURŠKO-KEMIČNA INDUSTRIJA

Telefoni: 20-81, 20-82, 24-94, 24-95
Brzjavni naslov: Cinkarna Celje
Žel. postaja: Celje — industrijski tir Cinkarne
Teleprinter: 033-27

SUROVI CINK — min. 97,80 % Zn
CINKOV PRAH — 97,0 % Zn total
RAFINIRANI CINK — min. 98,70 % Zn
FINI CINK — min. 99,75 % Zn
CINKOVA PLOČEVINA raznih dimenzij in formatov
CINKOVI PROTEKTORJI ZA KOTLE
CINKOVE PRALNICE VALOVITE
CINKOVA ŽICA
CINKOVI STREŠNIKI
AVTOTIPSKÉ PLOŠČE
OFFSET PLOŠČE
ZVEPLENA KISLINA 60° Bé
CINKOVO BELILO — zlati pečat
— beli pečat
— zeleni pečat
— rdeči pečat

KROMOV GALUN
NATRIJEV HIDROSULFIT
NATRIJEV SULFID — surovi
NATRIJEV SULFID — čisti
CINKSULFAT
NATRIJEV SILIKOFLUORID
BARIJEV SULFID
ZELENA GALICA
LITOPON
ULTRAMARIN
SVINČENI MINIJ 30 %
SVINČENI MINIJ 32 %
SVINČENA GLAJENKA ČISTA
SUPERFOSFAT
MODRA GALICA
METALIT

OBRATNO PODJETJE

AVTOREMONT — Gornja Radgona

izvršuje vsa popravila
motornih vozil,
vulkanizacijo,
izdeluje karoserije
za špedicijska vozila,
izvršuje avtovulkaniza-
cijo in opravlja
prevoziško dejavnost

Vsem
poslovnim prijateljem,
delovnim kolektivom
in družbeno-političnim
organizacijam
želi v letu 1964
veliko delovnih uspehov

Na sliki:
specialno vozilo
za prevoz pohištva

OBČINSKA SKUPŠČINA GORNJA RADGONA

Z DRUŽBENO-POLITIČNIMI ORGANIZACIJAMI ŽELI VSEM OBČA-
NOM, DELOVNIM KOLEKTIVOM PODJETIJ, USTANOV IN ZAVODOV
USPEŠNO LETO 1964, DA BI TUDI V TEM LETU ZASTAVILI VSE
SVOJE SILE ZA ČIMUSPEŠNEJŠO GRADITEV NAŠE SOCIALISTIČNE
DOMOVINE IN TAKO USPEŠNO RAZVIJALI PRIDOBITVE NAROD-
NOOSVOBODILNE VOJNE

Občinska skupščina PTUJ

z družbeno-političnimi
organizacijami

želi vsem družbeno-političnim organizacijam,
delovnim kolektivom gospodarskih organiza-
cij, ustanov in zavodov, da bi tudi v novem
letu 1964 prav tako uspešno vlagali vse svoje
sile za čimboljše napredek našega socialistič-
nega gospodarstva, razmah družbeno-politič-
nega življenja in vzgojo naše mladine s pre-
našanjem tradicij NOV.

Zanke na Donavi

Iz obveščevalčevih zapiskov

5

Tedaj se je vrnil zdravnik in povedal, da je moral dati ranjencu transfuzijo, ker je izgubil mnogo krvi.

Tu nisem imel več kaj početi. Odsel sem na cesto in krenil k bregu reke. Sledila sta mi poročnik in neki vojak. Nenadoma se mi je zazdelo, da blizu kasarne izza nekih vrat nekdo kuka. Stekel sem tja in zaslišal, kako je zaškratala ključavnica. Prepričan sem bil, da nas je nekdo opazoval. Povedal sem to poročniku, on pa se je nasmehnil, rekoč:

— Utrujeni ste, tovariš kapetan, pa se vam je samo zdelo. Jaz nisem ničesar slišal ali opazil.

Vedel sem, da bi bilo brez pomena, če bi mu karkoli dopovedoval, toda skrbelo me je, ker sem bil prepričan, da nas je nekdo opazoval. Če to drži, me nasprotnik od tega trenutka pozna. Oni si me je lahko prav lepo ogledal, ko sem šel pod ulično svetilko. Če se me je včeraj kdo zanimal na trdnjavi in me je zdaj še enkrat videl, potem vedo, kdo jim je na sledi. Morda me je kdo izmed članov skupine ali kak sodelavec opazil, ko sem se srečal z Malim, pa mi je sledil, da bi videl, kdo ima Malega v kleščah.

Pohitel sem čez Donavo in ukazal, naj primejo lastnika male krčme ter ga zaslišijo. To je bilo hitro opravljeno. Toda lastnik je izjavil, da ne pozna Malega in da mu je prodajal hrano le, ker je odlično plačeval. Naročil sem svojim ljudem, naj opazujejo krčmarja, ki so ga bili izpustili, potem pa sem se vrnil v svoje stanovanje. Vaso sem našel budnega in zasluhljiv vprašanje v njegovih očeh.

Legel sem, da bi se malo prespal, kajti vedel sem, da zdaj ne morem ničesar ukreniti. Skupina ve za dogodek z Malim, ki mu nismo mogli ugotoviti imena niti porekla. Petrovaradinsko trdnjavo naši ljudje še bolj skrbno nadzorujejo kot prej. Enota Narodne obrambe bo še danes natančno preiskala zidovje in podzemne prehode. Moral sem čakati. Jezen sem bil sam nase, ker sem bil dovolil, da se mi je sled tako hitro izmuznila. Kdo ve, kdaj bom imel spet toliko sreče, da bom znova naletel na koga iz skupine, še posebno, ker je tisti, ki sem mu vedel vsaj vzdevek, hudo ranjen in noče govoriti.

Poskušal sem misliti na Olgo.

Sanjarjenje me je uspavalo in počasi mi je spanec zdrsnil na veke. Zdramil so me koraki. Bil je Vasa — kdo ve kolikokrat je bil že tu — ki je prišel pod prsijh, da bi videl, če sem se zbudil. Vprašal me je, ali naj pripravim avto.

Bilo je že pet popoldne, ko sva prišla k Olgi. Mračilo se je. Veselo naju je sprejela.

Na sebi je imela temno krilo in belo bluzo. Bil sem presenečen. Nisem si mislil, da je toliko ženskosti v tem dekletu. Zdelo se mi je, vsaj meni takrat, nepopisno lepa.

— Drevi je ples v delavskem domu. Dobro, da si prišel, — je rekla in si popravila pramen nagajivih las.

Opdeljali smo se. Rekel sem Vasi, naj ustavi najprej pred poslopjem, kjer bi povprašal o trdnjavi, toda povedali so mi, da niso ničesar našli. Torej, sled je spet izgubila. Spet bom moral čakati na slučajno srečanje. Sestavljen sem kratko poročilo in ga oddal v šiferskem oddelku, da bi ga odposlali v Beograd. Rekel sem jim, naj mi sporočijo v stanovanje, če bo kaj novega.

Vasa je zapeljal, nato pa se je izgovoril, da gre domov, ker je utrujen. Videl sem, da naju hoče pustiti sama. To pa ni bilo slabo, ker bi mi utegnili kdo klicati po telefonu.

— Zakaj si v civilu? Boš izstopil iz vojske? — je vprašala. Olga.

— Bolje se počutim tako, v vojski pa bom ostal. Preblekel sem se, dokler me ne vpokličejo. Zdaj imam dopust, — sem rekel, da bi prikriji pravi vzrok.

Dolgo sva plesala in tiho šepetala. Rad bi ji rekel kaj o naju, toda nisem našel besed in poguma, da bi prestopil mejo tovarštva. Ko sva zapuščala dom, sva šla mimo Amorjevega kipa, ki so ga bili prinesli kdo ve od kod in ga postavili v vdolbino pri izhodu. Ustavil sem se in nataknil Amorju na glavo svojo čepico, ki je razposajeno čisto zresnila obraz. Olga se je smejala. Zdaj je bila še lepša. Prijel sem jo pod roko in krenila sva po ulici, zatrpani s snegom. Ko sva se pred njeno hišo poslavljala, sva si samo segla v roke.

Z zaviranim ohratnikom sem stopal po ulici. Na nekem voglu sem obstal, da bi se obrnil: da pa ne bi vzbujal pozornosti, sem si prižgal cigareto. Sledila mi je neka ženska, kar sem ugotovil po hoji, čeprav je bilo mračno, ona pa precej daleč. Počakal sem, da bi se mi približala in šla mimo mene. Ona pa je obstala.

— Prosim, koliko je ura? — je vprašala.

Počasi sem snemal rokavico, da bi si žensko lahko bolje ogledal. Bila je to lepa mlada ženska z dolgimi plavimi lasmi. Zazdelo se mi je, da sem jo že nekje videl. Aha, spomnil sem se. Večerjala je z nekimi moškimi v restavraciji v delavskem domu, nato pa sem jo opazil tudi na plesu, toda niti trenutek nisem mislil nanjo.

— Deset čez polnoč, — sem rekel in se trudil, da bi mi zvenel glas, ko da sem pregloboko pogledal v kozarec.

15. januar 1944 je zabeležen v zgodovini Litije s črnim okvirom. Ta dan so gestapovci ustrelili na Lescah na Gorenjskem več fantov iz Litije in okolice, med drugimi tudi Jožeta Planinška, sodavičarja iz Litije, brivca Francija Tišlerja, trgovca Francija Škota, pa Petkovega s Kandrš. male vasice za Vačami, in Cesarjevega s Tirne pod Sveto goro in še druge.

Ob dvajsetletnici tega množičnega pokola sem obiskal Ano Tišler, mater ustreljenega talca Jožeta Planinška.

Jože je bil moj sosed in učenec. Bil je živahen, zmeraj nasmejan dečko. Ko je odrasel, je prevzel po umrlem očetu sodavičarstvo v Litiji. Kot mlad fant je bil član litijskega Sokola in neutruden telovadelec in dober organizator. Te svoje izkušnje je prenesel po okupaciji tudi v mestni odbor Osvobodilne fronte, ko je postal aktivist Osvobodilne borbe in si je privzel skrivno ime Jelen.

Pepčkova mati Ana Tišler je danes 73-letna osamela vdova.

Obujala mi je že znane spomine. Zaprotil sem jo, naj

mi ponovi stihe, ki jih je napravila v počastitev svojega herojskega sina.

Povedala je verz, dva. Preprosta izpoved žene, ki ji pesem kljuva v srcu.

Oči so ji zalile solze.

— Ne morem!... Kakor bi odpirala staro, nezaceljeno rano. Pa ti bom pesem napisala do drugič, je dejala vsa ihtea in s solznim pogledom.

Pepčka Planinška in še nekaj drugih Litijanov in Litijank, članov OF so Nemci zaprli 9. avgusta 1943. Vsi ti so bili člani litijske OF. O mreži upornikov v Litiji je izblebetal neki čevljar v litijski gostilni. To oštarijsko brbljanje je nakazalo litijskemu gestapu smer, nakar so aretirali Planinška in druge člane OF.

Dan kasneje se je pijani čevljar iztrezil, pa je bilo že prepozno. Iz obupa si je čvekač pognal kroglo v glavo iz svoje lovske puške.

Litija je bila tedaj pod strašnim vtisom. Ječe litijskega sodišča so se polnile...

»Mojeva sina Jožeta so štelili za glavnega kolovodjo,« mi je pripovedovala mati Ana.

»Iz njega so hoteli iztisniti vse, kar bi vedel. Pa je fant junško molčal. Vse jetnike so dnevno pretepali. Moj Jože je bil zaslišan in pretepan 36-krat. Vsakokrat so ga iz pisarne odveli do krvi pretepenega. Včasih so morali

klicati celo zdravnika, da ga je obudil k zavesti. Računali so, da se bo Jelen le kdaj omeščal in izdal podrobnosti o partizanih iz Litije. Pa je ostal fant trden in ni izpovedal ničesar. To je Svabe jezilo na vso moč!«

6. oktobra so odpeljali jetnike iz litijskih zaporov v Begunje. Jože je bil ves čas v okovih in v Begunjah so ga vrgli v samico.

Sredi zime, dne 15. januarja 1944, so gestapovci izveli iz begunjske kaznilnice 30 talcev. Odpeljali so jih v bližnje Lesce. Tam so jih postavili v vrsto in postreljali, kakor pobije trdosrčni gospodar odvisno kužno živino. Pustili so jih ležati nekaj časa na snegu.

Za trenutek je mati odšla iz sobe in se je vrnila s povečano sliko, ki prikazuje ustreljene žrtve:

»Vse te naše fante so Nemci odveli v soboto, 15. januarja pred 20 leti iz begunjskih zaporov, ob 3. uri zjutraj. Na mrazu so jih pustili do 8. ure popoldne, nato so jih povezali z žico in so jih potisnili na kamione. Še pred smrtjo, ko so jih potmetali iz avta, so jih pretepali, sramotili in bili s koptiči svojih pušk. Malo zatem pa so streljali iz pušk pordečili sveži sneg. Trupla so se za-

valila po snegu. Ves dogodek je obrnil doslej še neznan domačin na filmskem traku. Pred leti sem dobila ta posnetek iz Radovljice. Prav rada bi poznala pogumnega fotografa, ki bi mi še kaj več povedal o poslednjih trenutkih naših talcev in mojega sina še posebej. Kdo tistih, ki vedo o dogodku kaj več, naj bi se zdaj po izidu tega članka oglašil.«

To naproša stara žena Ana Tišler, mati ustreljenega Jožeta Planinška. Podrobnosti pa bi zanimala gotovo tudi vse sorodnike ostalih padlih talcev. V njihov spomin je postavljen na mestu, kjer so bili ustreljeni, v Lescah spomenik. Imena vseh takratnih žrtev pa so vklesana tudi v spomenik padlim žrtvam iz časov NOB na spomeniku v Litiji.

Iz ran in krvi talcev in drugih borcev OF je vzklika naša svoboda!

V svobodi se klanjamo vsem tem žrtvam. Jože Zupančič

»Radostna vest« za kandidate smrti. Uprava Inštituta za balzamiranje mrličev v New Yorku je nedavno v nekem dnevniku objavila takšen oglas: »Radostna vest za naše odjemalce! Po zaslugi novih delovnih metod smo podaljšali garancijski rok konzerviranja mrličev od 2.000 na 3.000 let!«

Popust za intimne vojniške parov, starih nad sedemdeset let... Ob nekem malem beneškem pomolu, kjer se najemajo gondole, je oglas, ki se glasi takole: »Intimne vojniške po kanalih od mesečnih za pare, stare nad 70 let — po polovinski vojni ceni...«

Zelo inteligenčen pes... V ameriškem listu »Post Tribune« je bil objavljen takle oglas: »Zelo inteligenčnega psa, navajenega domačih del, ki se lahko uporablja kot pestunja, odličnega partnerja pri nogometu — poklanjam dobrim ljudem...«

Zavestno in celo podzavestno! Bivši britanski zunanji minister in sedanjí premier Home je takole branil nacionalno zanesljivost in zavestnost uradništva v ministru za zunanje zadeve: »Prepričan sem, da deluje njihova nacionalna zavestnost celo podzavestno!«

Kdo naj razume slavne žene? Znana pevka Maria Callas je tožila neko londonsko založbo, ker je izdala njen življenjski, ne da bi jo bila prej obvestila ter dobila njeno privolitev. Omenjeni življenjski ima naslov: »Božanska Callas...«

»Narod, ki ne kaže volje, da bi obsodil ubijalce, propada v svoji notranjosti.« je izjavila zahodnonemška odvetnica Barbara Just-Deimann, ko je govorila o počasnem sojenju komandantom nekih koncentracijskih taborišč.

Pozno spoznanje... »Jaz nisem nikjer popularen, ljudje me ne trpijo, sem pač tak človek.« je izjavil bivši zahodnonemški obrambni minister Strauss novinarjem, ko se je vrnil iz Izraela. Kjer je ljudstvo ogorčeno demonstriralo proti njemu. Pozno in zdi se — brezplodno spoznanje, brezplodno pri Straussu, ki z vsemi štirimi rine v osredje.

Strah — zaščita... Bivši predsednik ZDA Truman je na vprašanje, kaj misli o atomski vojni, odgovoril s tole anekdoto: »V mojem rojstnem kraju je neki zelo nevaren prehod čez železniško progo. Vprašal sem nekega inženirja, kaj bi bilo treba ukreniti, da bi se odpravila nevarnost na tem mestu. Odgovoril mi je: »Naj-

valila po snegu. Ves dogodek je obrnil doslej še neznan domačin na filmskem traku. Pred leti sem dobila ta posnetek iz Radovljice. Prav rada bi poznala pogumnega fotografa, ki bi mi še kaj več povedal o poslednjih trenutkih naših talcev in mojega sina še posebej. Kdo tistih, ki vedo o dogodku kaj več, naj bi se zdaj po izidu tega članka oglašil.«

To naproša stara žena Ana Tišler, mati ustreljenega Jožeta Planinška. Podrobnosti pa bi zanimala gotovo tudi vse sorodnike ostalih padlih talcev. V njihov spomin je postavljen na mestu, kjer so bili ustreljeni, v Lescah spomenik. Imena vseh takratnih žrtev pa so vklesana tudi v spomenik padlim žrtvam iz časov NOB na spomeniku v Litiji.

Iz ran in krvi talcev in drugih borcev OF je vzklika naša svoboda!

V svobodi se klanjamo vsem tem žrtvam. Jože Zupančič

»Radostna vest« za kandidate smrti. Uprava Inštituta za balzamiranje mrličev v New Yorku je nedavno v nekem dnevniku objavila takšen oglas: »Radostna vest za naše odjemalce! Po zaslugi novih delovnih metod smo podaljšali garancijski rok konzerviranja mrličev od 2.000 na 3.000 let!«

Popust za intimne vojniške parov, starih nad sedemdeset let... Ob nekem malem beneškem pomolu, kjer se najemajo gondole, je oglas, ki se glasi takole: »Intimne vojniške po kanalih od mesečnih za pare, stare nad 70 let — po polovinski vojni ceni...«

Zelo inteligenčen pes... V ameriškem listu »Post Tribune« je bil objavljen takle oglas: »Zelo inteligenčnega psa, navajenega domačih del, ki se lahko uporablja kot pestunja, odličnega partnerja pri nogometu — poklanjam dobrim ljudem...«

Zavestno in celo podzavestno! Bivši britanski zunanji minister in sedanjí premier Home je takole branil nacionalno zanesljivost in zavestnost uradništva v ministru za zunanje zadeve: »Prepričan sem, da deluje njihova nacionalna zavestnost celo podzavestno!«

Kdo naj razume slavne žene? Znana pevka Maria Callas je tožila neko londonsko založbo, ker je izdala njen življenjski, ne da bi jo bila prej obvestila ter dobila njeno privolitev. Omenjeni življenjski ima naslov: »Božanska Callas...«

»Narod, ki ne kaže volje, da bi obsodil ubijalce, propada v svoji notranjosti.« je izjavila zahodnonemška odvetnica Barbara Just-Deimann, ko je govorila o počasnem sojenju komandantom nekih koncentracijskih taborišč.

Pozno spoznanje... »Jaz nisem nikjer popularen, ljudje me ne trpijo, sem pač tak človek.« je izjavil bivši zahodnonemški obrambni minister Strauss novinarjem, ko se je vrnil iz Izraela. Kjer je ljudstvo ogorčeno demonstriralo proti njemu. Pozno in zdi se — brezplodno spoznanje, brezplodno pri Straussu, ki z vsemi štirimi rine v osredje.

Strah — zaščita... Bivši predsednik ZDA Truman je na vprašanje, kaj misli o atomski vojni, odgovoril s tole anekdoto: »V mojem rojstnem kraju je neki zelo nevaren prehod čez železniško progo. Vprašal sem nekega inženirja, kaj bi bilo treba ukreniti, da bi se odpravila nevarnost na tem mestu. Odgovoril mi je: »Naj-

bolje — nič! Ta prehod je tako nevaren, da si nihče ne upa iti čezenj.«

Bratje ali — bedaki... Vodja ameriških črnocv dr. Martin Luther je dejal o rasnem problemu v ZDA: »Naučiti se moramo živeti skupno kot bratje, drugače bomo doživeli, da bomo kot bedaki skupaj propadli.«

Povzpi se visoko, če hočeš doseči globino! Poljski satirik Stanislaw Lecz je napisal tale aforizem: »Človek se mora vzpeti visoko, da bi lahko prišel do globokih misli!«

»Udobna pot v politiki je redkokdaj najpraviša.« je izjavil predsednik Francije de Gaulle.

Berlinčan Hans Sauber, ki poje 31 metrov klobas v 43 minutah, je povabil francoskega kolega, katerega ime ni znano in ki poje 544

ostrig v eni uri, na posebno privede, ki bo potekala v znamenju boja proti lakoti na svetu... »

Rimskih gosti, ki so rešile Rimljane pred sovražnikom, so se spomnili voditelji v znani tovarni škotskega whiskeyja »Ballantine« v Dumbartonu. Kupili so jato gosti, ki varujejo njihovo 200 milijonov litrov obsegaajočo zalogo whiskeyja. Kadar se kdo približa skladišču, zaženo gosti tak hrup, da so čuvaji takoj pripravljeni na akcijo. Ugotovili so, da so gosti dosti ceneljše (in to je za Skote bistveno) kot fotoelektrone varnostne naprave.

Boksar Ray »Sugar« Robinson je dovolil, da neka tovarna kondenziranega mleka uporablja njegovo fotografijo pri reklamah. Pod orjarkovo silko piše: »Ta silni in orjarski šampion pije samo naše mleko.«

Konkurenčna tovarna je kmalu našla krepak odgovor. Pod sliko prikupnega dojenčka je napisala: »Ni treba, da ste silni in orjarski, če hočete piti naše mleko. Taki boste postali!«

Newyorčan lahko že nekaj časa občudujejo umetnino slikarja Rexa Clawsona: predsednik Kennedy se čisto nag ziblje v svojem gugal-

niku. To ni za slikarja nič-novega, saj je velik prijatelj golote. Se prej je naslikal vso predsedniško družino — tudi brez obleke.

Slavno francosko urdbo, ki je v drugi svetovni vojni neslavno propadla — Maginotovo linijo — zdaj razprodajajo na dražbah. Ljudje si v njej postavljajo weekend hišice.

V blitenu, ki je namenjen volilkam v ameriški državi (indiani, je tole opozorilo: »Naše glasilo izhaja vsak mesec razen julija, avgusta, septembra, decembra, februarja, aprila in maja.«

Stara kmeta se pogovarjata. »Zdi se mi, da je ponoči divjal na tvoji strani vihar. Je skedenj kaj poskodoval?« vpraša prvi.

»Ne vem, ga še nisem našel,« odgovori drugi.

Roland Coline iz Michigana v ZDA se je obekla po otroško in nekaj časa hodila v polo namesto svoje hčerke. Učiteljica, 35 let praska tega sploh ni opazila.

Na vratih v muzej modernega umetnosti je bil napis: »Sel sem na pregled k psihiatru. Vrnem se ob dveh.«

Mož in žena sta bila v trgovini z avtomobili. Zunaj se mož ustavi in vpraša ženo: »Dragica, ti je všeč izredno dolgo vozilo zelene barve, v katerem sedi uniformiran tofer s čepico na glavi?«

»Pa še kako! To so moje sanje!« Potem pa pohiti. Avtobus že prihaja... »

V električni centrali v Illinoisu piše: »Fozor! Kdor se dotakne žic, je na mestu mrtav. Kadriče opozorila ostro kaznujemo.«

Ameriški študent se zdaj pogruhtal novo modno norost. Plesli so začeli »siamske puloverje«, ki jih lahko nosita samo dve osebi. Navadno osebi različnega spola dve roki sta v rokavih, dva pa sta pač prosti in skriti pod puloverjem... »

V škotskem mestu Aberdinu so pazniki zalotili psička, ki je na vsaki nogometni tekmi hodil ven in noter — in prenašal stalno vstopnico za ljubitelje nogometa, ki se bil prijavil njegovemu gospodarju. Vstopnico je namreč imel samo gospodar... »

Cepiljenje Nemcev. Znani ameriški komentator W. Lippman je pisal o atomskem oboroževanju Zahodne Nemčije ter ugotovil: »Mi cepimo Nemce proti prirojeni jim nagnjenosti k besnilu in sicer tako, da jim omogočamo pogledovati atomsko orožje, ga otpavati in duhati...«

Francoski argumenti proti sprejemu Anglije v Skupno evropsko tržišče... Francoski časnik »Le Nation« odgovarja na vprašanje, zakaj Velika Britanija ni zrela za sprejem v SEU. Odgovor se glasi takole: »Če mora ljubzenska sestra zadržati britanski vladni režim, tedaj Britanija prav zares ni zrela za sprejem v Skupno evropsko tržišče.«

Dobričkonosno pokroviteljstvo. Neke švedske gospodarske strokovnjak je, govoreč o dejavnosti in dozdnevni podpori, ki jo veliki nudiijo majhnim oziroma nezadostno razvitim deželam, izjavil: »Pokroviteljstvo je dobro. Posebno prijetno tedaj, ko dejansko nič ne daješ, torej razen tega, pospešiti trgovino...«

Najboljši način premagovanja skušnjav je — ukloniti se jim.« je izjavila francoska književnica Micheline Candrelle. Najboljši že ne, kvečjemu: najlažji!

Najgostostejši in najkrajši besedi: »da! in ne!« terjajo pogosto najdaljše premišljevanje, je dejal nedavno preminuli vodja zahodnonemške Socialdemokratske stranke Othenauer, ki so ga šteli za zelo treznega politika.

Copate, zakonitost in verodostojnost... Ko je v Verdiersu (Belgija) prišla na sodišče neka ženska v copatah, da bi pričala v nekem procesu, ji je sodnik povedal pripranje — čes da ni zakonito, če pride priča pričati v copatah. Zaman je bilo prepričevanje drugih pravnikov, da copate niso v nikakršni zvezi z zakonitostjo in z verodostojnostjo priče. Sodnik nikakor ni privoлил v pričanje oopatene priče. Hudobni jeziki so menili, da je sodnik maščuje nad copatami, ki mu drugatje in drugje krojijo zakon... »

Za kitajsko veleposlanstvo — kitajske legitimacije. V ta dva časnika, akreditirana v Moskvi, hoteli stopiti v kitajsko veleposlanstvo v Moskvi, da bi dobila neke informacije, ter sta se izkazala z legitimacijami, izdanimi od sovjetskega oddelka za tisk pri ministru za zunanje zadeve, so ju zavrnili: »To sta sovjetski legitimaciji, tu pa je kitajsko ozenje!« in jima pred nosom zaloputnili vrata.

Preobledenost. Zahodnonemški komentator Hans Mayer takole ocenjuje zahodnonemško blaginjo: »Na koncu konca smo stili našega stanja prenasitenosti.« Vprašanje je, ali so vsi presitili!

Junak Stanko

Riše: Evgen Sajovic
Piše: Ivan Jan

13. Razpadanje kraljeve vojske in nagla nemška okupacija, ki se je zanju začela z napadom na letalo, pa ju nista ustavila. Poslej sta še vneteje zbirala orožje. Za njim sta šla, kakor čebele za medom. Prenašala sta ga tudi javno in ga potem skrivala kjerkoli. Oče Janez ju je zaradi tega večkrat opozarjal, naj bosta pri tem delu bolj previdna, a ju to ni nič ustavilo.

V tistih negotovih dneh sta večkrat kam izginila in stikala za drožjem. Nekoč ju ni bilo več dni, potem pa sta upehana, a zadovoljna iz Sele prinesla kar dve strojnici in pet pušk. Ta zaklad sta zakopala nekje pod Mohorjem, računajoč na čas, ko jima bo prišel prav.

14. Medtem so prvi partizanski borci že odšli v gozdove in fanta sta bila še bolj prepričana, da bo orožje vedno potrebnejše. Tudi njun oče Janez je ušel aretaciji.

V pozni jeseni so otroci našli blizu vasi zakopane puške, katerih dve je neki prestrašen kmet zakopal v gnoj na njhi, da bi ju oddal na žandarmeriji. Janko in Stanko sta to izvahala in prišla h kmetu, ko je trosil gnoj. A kmet ju je hotel nagnati z vilami. Stanko, čeprav šele šestnajstleten, je vanj nameril komaj iztrgano orožje in tako rešil puški. Takoj za tem sta poiskala še svoje pobratime in z njimi odrinila čez Savo v Škofjeloške hribe. Postala sta partizana.

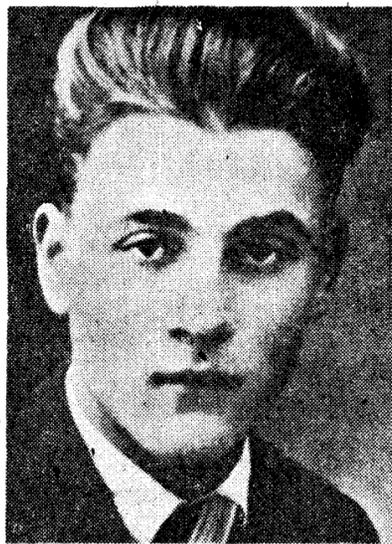
15. Puški, ki sta ju iztrgala kmetu, sta bili tako rešeni. Odkopali so tudi tiste na Mohorju, ob katerih je bila tudi strojnica. Janko je kmalu nato postal natančen in neodjenljiv mitraljezec, Stanko pa ostrostrelec. Vse, kar sta znala od prej, jima je prišlo prav. Žal je Janko v decembrskih bojih 1941. leta v debelem snegu za padel, a je še pred tem potolkel najmanj deset Nemcev.

Stanko pa je postal tak ostrostrelec, da je med dražgoško bitko januarja 1942 podrl Nemca na šeststo metrov. V tistem času je za padlim bratom postal mitraljezec tudi on. Tako se mu je uresničila že davna želja in poslej je streljal po Nemcih, da so se mu čudili vsi tovariši.

Ilija Badovinac je bil po poklicu kmet iz Rosalnic v Beli krajini. Že pred vojno je bil znan kot ukaželjen fant in naprednega mišljenja. Odporu zoper okupatorja se je pridružil že leta 1941 in se kmalu nato vključil v partizanske vrste, kjer se je odlikoval kot spreten in hraber komandant. Na pohodu XIV. divizije na Stajersko je bil komandant bataljona Bračičeve brigade. V boju je padel kot junak. — Kje in kdaj?

Partizanski pesnik, narodni heroj Karel Destovnik-Kajuh se je znašel v gestapovskih zaporih kmalu po prihodu okupatorja. Po naključju mu je uspelo pobegniti in pridružil se je partizanom. Ko je bil pri umiku z Mrzlice ranjen, se je umaknil v Ljubljano, kjer je dolge mesece preživljal v ilegali in pisal svoje najlepše pesmi, ki so spremljale partizane skozi trpljenje in boje vse do zmage. Partizanom se je Kajuh pridružil avgusta 1943. Bil je vodja kulturniške skupine XIV. divizije. — Kje in kdaj je padel?

Narodni heroj Lado Mausar-Ronko se je pridružil partizanom že konec leta 1941, to je v svojem osemnajstem letu. Kmalu zatem je kot iznajdljiv in hraber borec postal komandir Ribniške čete in z njo sodeloval v mnogih hudih bojih. Ob ustanovitvi Serčerjeve brigade je postal komandant njenega II. bataljona. Z njim se je proslavil zlasti pri razbijanju belogardističnih postojank in pri napadu na Kočevje decembra 1943. Ko se je XIV. divizija prebijala na Graški gori iz nemškega obroča, je odbil sedem nemških naskokov. V zadnjem jurišu je padel tudi sam. — Kdaj?

Podporočnik Jože Petek, fotoreporter XIV. divizije, je znan po zborniku fotografij o pohodu XIV. divizije na Stajersko. Te fotografije zares z umetniškim čutom pripovedujejo o vsem, kar je doživljala ta divizija sredi smrtnega viharja, mraza in snega, sredi nepopisnega trpljenja in krvavih bojov, sredi prešernega navdušenja in zmagoslavja. Žal, Jožetu Petku ni bilo dano, da bi dočkal zadnji obračun s sovražnikom, zmago in svobodo. — Kdaj in kje je padel?

bili v stavbi samo taki, ki je nisimo poznali. Našel sem svojo sobo, si oprtal nahrbtnik, odvrnil porcio, zgrabil puško in se spet zaletel po hodniku proti izhodu. Morda je bilo nekaj odvečnega strahu, ker so nekateri kričali: »Ne teci tja! Nemci grede gor!« Toda jaz sem pa le tiščal iz stavbe, na zrak in razgled. Vedel sem, da je v hiši in v takem položaju, ki ga ne poznaš, v stavbi najslabše. Zato le ven, pa naj me stane, kar hoče! Nekaj trenutkov sem ležal za steno, samo toliko, da sem si ogledal okolico in pregledal, odkod poka, potem pa urno preko trga za skupino tovarišev, ki so se umikali iz naselja. Glava me je bolela od pokanja, v ušesih mi je zvonilo. Nisem mogel ugotoviti, kdo in od kod strelja, samo tekel sem, se ustavil, pogledal in spet tekel. Pot, po kateri sem se umikal, je peljala po neki grapi. Videl sem skupino, ki je bežala po desnem bregu potoka. Pozneje sem zvedel, da so iz tiste skupine, ki je bežala po desni strani, skoraj vsi padli.

Ponavljam, da kraja nisem poznal in sem zato baš tekel tja, kamor jih je teklo največ. Nasproti nam je že tekla skupina tovarišev, enega med njimi sem celo spoznal, bil je doma iz Logatca, nosil pa je težko brečo. Nisem se utegnil z njim pogovoriti, ker so preveč hiteli proti Cerknemu. Mi, ki smo bežali, smo se ustavili pri neki hiši, kjer smo nekaj časa počivali. Potem sem se s skupino tečajnikov vrnil v cerkljansko vojašnico, kjer se je kmalu začel pouk. Zvečer

Zakaj Američani niso bombardirali Zrenjanina

Zrenjanin — takratni Bečkerek — je poleti 1944 doživel morda najstrašnejšo noč v vsej svoji zgodovini. Bilo je že pozno zvečer, ko so prebivalci tega mesta ob Begeju zaslišali brnenje letalskih motorjev. Sprva se za to ni nihče dosti zmenil, saj ni bilo prvič, da so zavezniški bombniki leteli čez njihovo mesto proti Romuniji. Ko pa je grmenje letal postalo nenavadno močno, je marsikdo v sami piščami stopil na cesto, da bi videl, kaj naj to pomeni.

Tedaj so se nenadoma pod nebo zasvetile rakete in temna noč se je v hipu spremenila v dan. Čeprav so Nemci v neposredni bližini imeli veliko vojaško letališče, je bil zanje prihod zavezniških letal trdnjav tako nepričakovan, da se v obrambo vojaških objektov ni dvignilo v zrak niti eno njihovo lovsko letalo. Njihovo presenečenje je bilo tolikšno, da tokrat celo s sirenami niso uspeli obvestiti prebivalstva o bližajoči se nevarnosti.

Ropot zavezniških bombnikov je prebudil tudi tiste, ki so že spali. Bilo pa je že prepozno, da bi si iskali rešitve v protiletalskih zakloniščih. Visoko v zraku se je namreč zasvetila rdeča raketa! To je bil znak za začetek bombardiranja.

Meščanom je zastal dih. Stiskali so se k zidovom hiš in vsak hip pričakovali eksplozije letalskih bomb, ki bi jih spremljalo vpitje ranjencev. Zdajci pa je iz prvega letala svignila zelena raketa, kar je bil znak posadkam letal, naj ne bombardirajo.

Še dolgo potem, ko so se letala že oddaljila so ljudje še vedno stali na ulicah, ne da bi mogli razumeti ravnanje zavezniških pilotov. Ko pa so nato daleč na vznožju po roblem bobnenju uzrli rdečkast odsvit, so vedeli, da je usodo, ki je bila še malo prej namenjena njim, doživelo neko drugo mesto.

Prebivalstvo vso noč ni zaslišalo oči. Zjutraj pa so na ulicah našli letake v romunskem jeziku, ki so jih bila ponoči odvrгла zavezniška letala in v katerih je pisalo, naj prebivalci kar najhitreje zapuste svoje mesto? Katero mesto? Komu so bili namenjeni letaki, ki so jih očitno spustili na napatnem kraju?

Prav tako ni nihče vedel odgovoriti na vprašanje, zakaj je komandant zavezniške eskadrilje v zadnjem hipu »pomislil« mesto. Leta so minevala in ker ni bilo odgovora, so ljudje čedalje manj mislili na vprašanje in na dogodek, ki je bil sprožil to vprašanje. Vse je kazalo, da bo skrivnost te poletne noči za vselej ostala v temi.

Neko pismo, ki je pred kratkim prispelo iz Združenih držav Amerike v Zrenjanin, pa je po-

vsem nepričakovano in po dvajsetih letih razkrilo veliko skrivnost. Upokojenec Stipe Skarić, ki že trideset let živi v Zrenjaninu, ima v Ameriki sestro. Njen sin je bil v zadnji svetovni vojni kapetan v ameriškem vojnem letalstvu in eden izmed najbolj znanih letalskih asov ZDA.

In tako se je Toni Husić, bivši aktivni kapetan ameriškega letalstva in vodja eskadrilje, ki je tisto usodno poletno noč letela nad Bečkerekom, odločil, da po dvajsetih letih odkrije svojemu stricu skrivnost, ki je tolikanj mučila prebivalstvo Zrenjanina: »Dragi stric!« mu je pisal. »Znano mi je, kje leži tvoje mesto. Sklenil sem, da ti po tolikih letih, ko me čas ne more več pri tem ovirati, odkrijem skrivnost. Med drugo svetovno vojno sem nekoč letel tudi nad tvojim mestom. Poveljeval sem formaciji bombnikov, supertrdnjav, ki je imela svoje oporišče v Italiji! Takrat smo imeli nalogo, da bombardiramo Temišvar. Ko smo tako leteli proti severozahodu, smo se pomotoma — bili smo namreč močno utrujeni

Avstralija je zelo redko naseljena dežela. Ker je premalo šolske mladine, da bi se izplačalo odpreti posamezne strokovne šole, so primerno opremlili posebne potujoče strokovne šole, ki jih prevažajo vlaki. Periodično se vračajo v isti kraj in se v njem mude nekaj dni. Učni predmeti so: avtomehanika, mehanika v kmetijstvu, montaža strojev, nega motorjev, strojno ključavničarstvo, avtogeno varjenje, elektrovarjenje itd.

Ena rdeča krvnička živi v človeškem organizmu 120 dni. To so ugotovili s proučevanjem krvničk, zaznamovanih z umetnimi radio-

Dobro je, če veste...

izotopi. Po 120 dnevih krvnička razpade. Nastajanje novih in razpadanje starih krvničk v človeškem organizmu je v vzajemnem odnosu, tako da je njihovo število v normalnih razmerah vedno isto. Moški imajo v kub. centimetru okrog 5 milijonov, ženske pa okrog 4 milijone in pol krvničk.

V ZSSR sta nevrofiziologija in nevrokirurgija močno napredovali. Eden izmed najpomembnejših novih uspehov je vsekakor možnost nadomestitve poškodovanih živcev z umetnimi žilci. Skupina specialistov nevrološkega inštituta v Moskvi je živec psa uspešno nadomestila s tenko nitjo specifične sestavine. To je prvi takšen uspešen poskus. Za zdaj še ni znano, kateri pasji živec so nadomestili.

Vinska trta je po najstarejših pisanih podatkih uspevala v davni Siriji, Mezopotamiji in v Egiptu pred približno 9000 leti. Ojlika, pšenica in vinska trta so bile najpomembnejše rastline za preživljanje ljudi v tedanji dobi in za razvoj civilizacije v davni preteklosti.

Noben hotel na svetu nima tako velike kuhinje, kakor newyorški hotel »Valdorf Astoria«. V tej kuhinji, ki obsega površino, enako površini trga pred pariško opero, dela 84 kuharjev, ki pripravijo 10.000 obrokov na dan.

ODGOVORI NA »ZNAJJE IN SPOMIN«

V dolini Gačnice pri Jurklostru 12. februarja 1944

Padel je v Belih vodah pri Šostanju 22. februarja 1944

Padel je 26. februarja 1944 na Graški gori.

Padel je prve dni januarja 1945 nad Lučami v Zgornji Savinjski dolini.

Stali smo v vrsti za močnik

Kakor vem, so se ob času, ko so Nemci napadli partijsko šolo v Cerknem, tam zbirali tudi gojenci za pehotni tečaj pri 31. diviziji. Na ta tečaj so poslali tudi mene. Med 25. in 28. januarjem mi je tovariš Cene iz komande mesta Črni vrh nad Idrijo sporočil, naj se pripravim za pot v Cerkno, ker so me odredili za tečaj.

Popoldne 26. januarja sem se odpravil na pot. Nikoli še nisem bil v Cerknem, pa sem se brez pomislekov napolil tja z zavestjo, da se bom že nekako znašel. Tista dne kako uro pred polnočjo sem prišel v Cerkno. Prenosišče sem dobil v središču naselja. Spominjam se, da je to bila stavba nekakšne šole, mi pa smo ležali v 2. nadstropju. Bila je tema in nikogar nisem poznal...

Zjutraj sem z ostalimi vred stal v vrsti za močnik s porcijo v rokah. Dobil sem svoj obrok, nato pa spet v vrsto. Nekaj časa nas je kakih dvajset tako stalno. Nato je stopil pred nas neznan tovariš ter nas vprašal, kdo se prostovoljno javi, da bo odnesel neko pošto na Vojsko. Javil sem se jaz, češ da poznam pot, ker sem ravno sinoči prišel od tam. Toda tovariš me je zavrnil. Rekel je, da sem utrujen in naj gre kdo drug.

V tem pogovoru je preteklo nekaj minut. Porcijo z močnikom sem držal v rokah, peklo me je v prste. Takrat pa je počilo, zaropotalo, same dumdumke... V trenutku sta se naši dve vrsti razbežali kot jata vrabcev. Nihče ni vedel, od kod poka...

Zase vem, da me je zaneslo kar samo od sebe v okri-

lje stavbe, kjer sem prenočeval in je tudi bila blizu. Tam, kjer sem ležal, sem imel tudi puško in nahrbtnik. Tekel sem po stopnicah navzgor in iskal sobo. Tudi drugi so tekali sem in tja, zaletavali smo se drug v drugega, ker smo

smo hodili v zasede po višinah okoli vasi.

Teorija in praksa... Tečaj je trajal mesec dni. Ves ta čas smo bili v pripravnem stanju. Ves čas se nisem ne sezul ne slekkel...

Ivan Poženel-Blaž

Slušatelji petega tečaja partijske šole pri PK KPS za Primorsko in Gorenjsko v Gorenji Trebuši (decembra 1943)

NA MESTNEM TRGU

(Nadaljevanje z 8. strani)

Med radovedno gnečo se je pomešala neka gospodnična, pa še ena, ampak ta gotovo ni prišla s trga. Nima košare, ni črna cekarja, samo svojo ročno torbico ima. Videti je, da je zaslila sem le mimogrede in ji kuhinje ni mar. Stoji ob robu, čez rame drugih pogleduje kosti, kosti, v kakršne se bo nekoč tudi sama spremenila. No, za zdaj staja samo še sedanjost in v tej sedanjosti njeni svetli kodri, ki ji na sencih malo preveč gledajo izpod klobuka. Pa tudi rdečilo na ustnicah je malce prebledo. Odprla je torej torbico, ogleduje se v ogledalcu, s prsti poravnava kodrčke, dopolnjuje rdečilo, srčasto linijo ustnic.

— Fifi! — Slišala je, da govore zraven nje o kužku, ki je zares njen in je brž zaprla torbico pa se premaknila, da bi šla naprej.

Vendar nazaj ne more več. Nič več ni bila na robu, gneča je narasla še za nekaj radovednežev. Preostalo ji je le to, da gre čez prekopana tla, ko se že ni marala prerivati. In tako se je spustila, stekla je, se pozibala v bokih, ob njej je racal psiček. Pod nogo se ji je prelomila neka kost, druga jo je udarila v nogo, nehote jo je zadel neki kopač, ki je metal izkopane kosti na kup.

— Joj! — je viknila, ljudje pa so se smejali.

— Hahaha, menda je prav kost od roke! Ta je mogel imeti poravnava kodrčke, dopolnjuje rdečilo, srčasto linijo ustnic po njih. Hahaha!

Mar naj bo mladost brez lepote, mar naj bodo ustnice brez rdečila zato, ker ljudje umirajo in jim telesa zginejo in kosti strohne? In naj preneha človeško življenje, pozabi na smeh in naj se od sonca obrne v noč?

So bila srečna ta srca vsaj dokler so živele? Jim je mar jok zalil smeh, jim je noč zamračila sonce, so mar res mučniško končali v podzemlju? Zmeraj je tako, da ob življenju stoji smrt in da živi preteklost s sedanjostjo, kot se bo tudi sedanjost utopila v preteklosti. A ko, za človeka že ni večnosti, kje je njegova sreča vsaj za življenje, sreča tudi kar zadeva smrti: da ne bi umiral od lakote in v solzah, mučniško?

Priredil

Cvetko Zagorski